

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalous

Juridiikka

2010

Mari Virta

VARASTETTUJA UNELMIA

– kauppatavarana ihminen

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Mari Virta

VARASTETTUJA UNELMIA – KAUPPATAVARANA IHMINEN

Tässä opinnäytetyössä esitellään sen lukijalle käsite nimeltä ihmiskauppa. Ihmiskauppa on yksi maailman nopeimmin kasvavista kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden muodoista. Sen vuoksi ihmiskauppa kaikkine sen lieveilmiöineen on usein esillä mediassa niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Ihmiskaupan määritelmän lisäksi tämä opinnäytetyö käsittelee ihmiskaupan historiaa aina 1800-luvun lopulta nykypäivään asti.

Suomessa vuoden 2009 alussa kansallisena ihmiskaupparaportoijana aloittanut vähemmistövaltuutettu Eva Biaudet julkaisi kesällä 2010 ensimmäisen ihmiskaupparaporttinsa. Opinnäytetyöni yhdessä osiossa selvitetään ihmiskaupparaportoinnin taustaa sekä myös itse raportin sisältöä.

Opinnäytetyössäni on tarkoituksena myös esitellä, miten ihmiskauppa vaikuttaa Suomeen ja mitä erilaisia toimenpiteitä Suomen viranomaiset ovat tehneet ja valmiit tekemään ihmiskaupan ehkäisemisen ja rangaistavuuden kannalta. Tämän työn neljännessä luvussa käsitellään yhtä ihmiskaupan vakavaa muotoa, lapsikauppaa. Lapsikauppa on yksi maailman tutkituimmista ja samalla myös tuomituimmista ihmiskaupan muodoista, jonka kohteena ovat puolustuskyvyttömät lapset.

Tämän opinnäytetyön loppupuolella käsitelen kansainvälisiä ihmiskauppasopimuksia ja niiden vaikutusta niin kansalliseen kuin kansainväliseenkin toimintaan ihmiskaupan saralla.

ASIASANAT:

Ihmiskauppa, naiskauppa, lapsikauppa, lainsäädäntö, rikoslaki

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Business | Law

25.11.2010 | 49

Kaisa Sorsa

Mari Virta

STOLEN DREAMS – A HUMAN BEING AS MERCHANDISE

This study introduces the concept known as human trafficking to readers. Trafficking in human beings is one of the fastest growing forms of international organized crime. Therefore, with all its side effects this trafficking is often featured in the media, both in Finland and abroad. In addition to the definition of trafficking in human beings, this thesis discusses the history of human beings from as far as the late 1800s until today.

In Finland, in early 2009, Eva Biaudet started as a national reporter of human trafficking and released her first report on trafficking in human beings in the summer of 2010. One section of my thesis explains the background of reporting human trafficking, as well as the contents of the report itself.

The thesis also aims to introduce how trafficking in human beings affects Finland, and what different measures the Finnish authorities have taken and are ready to take to prevent human trafficking and to control criminality. The fourth chapter in this work deals with the equally serious form of human trafficking, child trafficking. Child trafficking is one of the most researched and also the most convicted forms of trafficking in human beings, the subjects of trafficking being defenseless children.

The final part of this thesis deals with international agreements on trafficking in human beings and their impact on both national and international activities in the field of human trafficking.

KEYWORDS:

Human trafficking, woman trafficking, child trafficking, legislation, criminal law.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 IHMISKAUPPA	8
2.1 Ihmiskaupan historia – mistä kaikki sai alkunsa	8
2.2 Ihmiskaupan määritelmästä	11
2.3 Ihmiskaupan eri muodot ja sen kaltaiset rikokset	13
2.4 Syitä ihmiskaupalle	14
2.5 Ihmiskaupan reitit	17
3 IHMISKAUPPA SUOMESSA	20
3.1 Peruskäsitys Suomen roolista ihmiskaupassa	20
3.2 Ihmiskauppasäätely 2000-luvulla	22
3.3 Ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma	26
3.4 Ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa mukana olevat viranomaiset ja kansalaisjärjestöt	28
3.5 Ihmiskaupparaportti ja –raportointi Suomessa	30
3.6 Suomen oikeuslaitoksen käsittelemä ihmiskauppatapaus	33
4 LAPSIKAUPPA	36
4.1 Lapsikaupan määritelmästä ja syistä	36
4.2 Lapsikaupan yleisimmät esiintymisalueet	37
4.3 Lapsikauppaan liittyviä tapauksia maailmalta	38
5 IHMISKAUPPASOPIMUKSET	40
5.1 Palermon sopimus	40
5.2 Euroopan unionin puitepäättös (2002/629/YOS)	41
5.3 Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus	42
6 POHDINTA	44
LÄHTEET	47

1 Johdanto

Jane oli kahdeksanvuotias kun hänen äitinsä joutui sairaalaan. Naistuttava vei hänet mukanaan, eikä nuorella Janella ollut muita vaihtoehtoja kuin seurata tätiä. Jane vietti kaksi kokonaista päivää merellä, jonka jälkeen hän saapui Kameruniin ja myöhemmin Gaboniin. Gabonissa naistuttava myi Janen eteenpäin ystävälleen. Ystävättären kotona Jane tapasi pitkästä aikaa siskonsa, joka oli viety pois lasten yhteisestä kodista joitakin kuukausia aikaisemmin. Uudessa perheessä Janea pahoinpideltiin, hyväksikäytettiin ja häneltä kiellettiin tarpeellinen hoito, hyvinvointi ja koulutus. Jane teki tahtomattaan töitä myymällä tupakkaa, kolapähkinöitä ja alkoholia kadun kulmilla.

Jane vietti kaksi tuskallista vuotta Gabonissa. Siskoksilla ei ollut lupaa mennä kouluun, vaikka perheen muut lapset koulutettiin. Tyttöjä piestiin usein ja ruokaa annettiin vain rajallinen määrä, toisinaan ei lainkaan. Ruuaksi siskokset saivat ruuantähteitä suhteessa siihen rahamäärään, jonka he olivat onnistuneet tienamaan päivän työllä. Jane ja hänen siskonsa joutuivat tekemään muiden töidensä lisäksi myös kotitöitä, kuten laittamaan ruokaa ja pesemään pyykkiä. Jane koki joutuneensa siskonsa kanssa pakkotyöhön. Lopulta perheen naapuri kiinnitti huomiota tyttöjen kovaan kohtaloon ja ilmoitti asiasta viranomaisille. Tapauksesta raportoitiin ensin Nigerian suurlähetystölle, jonka jälkeen siskosten apuun saapui erään järjestön edustaja, joka on erikoistunut kaupattujen tyttöjen kuntouttamiseen. Vuonna 2002 Jane pääsi vihdoinkin kotiin. Vaikean perhetilanteen vuoksi Jane ei kuitenkaan voinut palata muun perheensä luokse, vaan hänet ja hänen siskonsa sijoitettiin auttajajärjestön turvataloon maan pääkaupunkiin Abujaan, jossa Jane asuu edelleenkin. Nykyään kyseinen järjestö tukee Janen lukio-opintoja. (Vastuuviikko.fi 2009 [viitattu 3.10.10].)

Janen koskettava tarina on vain yksi monien joukossa, eikä Jane valitettavasti ole yksin kohtalonsa kanssa. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on paneutua maailmanlaajuiseen kansainvälisen rikollisuuden muotoon nimeltä ihmiskauppa. Opinnäytetyönä tutkimus on tarkoitus toteuttaa tutustumalla mahdollisimman

laajasta erilaisiin teoksiin, tutkimuksiin, artikkeleihin sekä muihin asiaa käsitteleviin opinnäytetöihin. Ihmiskauppaa on varsinkin viime vuosina tutkittu paljon ja siitä löytyy paljon eritasoista tietoa. Opinnäytetyöni aiheen olen rajannut koskemaan suurelta osin Suomea, sillä oman maan tilanne ihmiskaupassa kiinnostaa ja halusin tuoda sen esille myös muille. Lapsikauppaa halusin käyttää esimerkkinä juuri sen raadollisen luonteensa vuoksi.

Juuri edellä mainitun kaltaisten Janen tapausten tutkiminen on erityisen vaikeaa niiden salaisen luonteensa vuoksi. Ihmiskaupan laajuudesta kerrotut luvut ovat vain tutkijajärjestöjen arvioita siitä, kuinka laajaa toiminta voisi olla. Kansainvälisen työjärjestö ILO:n mukaan tälläkin hetkellä noin 2,45 miljoonaa ihmiskaupan uhria elää ja työskentelee ihmisarvoa loukkaavissa olosuhteissa. Noin puolet ihmiskaupan uhreista salakuljetetaan rajojen yli muihin maihin tai maiden sisällä. Yleisimmin kyseessä ovat kaupalliseen seksityöhön vietävät naiset, joista noin puolet on lapsia. (Väestöliitto 2006, 25.)

Laittomaksi liiketoiminnaksikin kutsuttua organisoitua ihmiskauppaa voidaan pitää maailman kolmanneksi tuottoisimpana rikollisuuden muotona heti ase- ja huumekaupan jälkeen. Ihmiskauppa järjestäytyneen rikollisuuden piirissä on sille merkittävä tulonlähde, sillä vuositasolla mitattuna ”liiketoiminnassa” liikkuu noin 12 miljardia dollaria. Lisäksi ihmiskaupan uhrien tekemä työ tuottaa ihmiskaupan uhrien välittäjille voittoa. Vaikka globalisaatio on yleisellä tasolla katsottuna pelkästään hyvä asia, on se myös samalla mahdollistanut järjestäytyneen rikollisuuden maailmanlaajuisen levittäytymisen. (Väestöliitto 2006, 25.)

Ihmiskauppa on ennen kaikkea rikos ihmisoikeuksia vastaan. Turvallisuus ja vapaus kuuluvat kaikille maailman ihmisille. Jokaisella on myös oikeus elää vapaana pakkoavioliitoista, orjuudesta, alentavasta kohtelusta ja pakkotyöstä. Monien kansainvälisten sopimusten sanamuodoissa kielletään ihmiskauppa, mutta vuonna 2003 YK on kehittänyt erityisen toimenpideohjeiston, jonka tarkoituksena on estää, rajoittaa ja rangaista ihmiskaupan alalla toimivia rikollisia. (Väestöliitto 2006, 26.)

Ihmiskaupan yhtä esiintymismuotoa, lapsikauppaa, esiintyy myöskin ympäri maailmaa. Lapsikauppa on erityisen raadollinen ihmiskaupan muoto, jossa puolustuskyvyttömät lapset elävät normaalin arjen sijaan väkivaltaisessa ja hyväksikäytölle alttiissa ympäristössä. Vallitsevan käsityksen mukaisesti on itsestään selvää, että lapsi saisi kasvaa ja kehittyä suojaisessa ympäristössä perheensä ympäröimänä ja saada tarvitsemansa ravinnon ja koulutuksen. Lapsikaupan uhreilta on kuitenkin riistetty kaikki tämä.

Lapsikaupan torjumisen kannalta onkin erityisen tärkeää lisätä kansainvälistä, alueellista ja kansallista yhteistyötä sekä myös paneutua lapsikaupan perimmäisiin syihin. Kysynnän olemassaolo ja sen torjunta ovat myös tärkeässä asemassa. Lapsikaupan uhreiksi joutuneille tulee viranomaisten taholta tarjota riittävää turvaa ja tukipalveluita, jotta lapsi pääsisi kiinni normaaliin arkeen mahdollisimman kiinteästi ja mahdollisimman nopeasti. (Unicef.fi 2010 [viitattu 3.11.2010].)

2 Ihmiskauppa

2.1 Ihmiskaupan historia – mistä kaikki sai alkunsa

Alun perin kansainväliseksi kysymykseksi muodostunut ihmiskaupan torjuminen lähti liikkeelle nimenomaisesti orjuuden, orjakaupan ja niin kutsutun valkoisen orjakaupan vastustamisesta. Vuosien 1800 ja 1900 vaihteessa orjakaupan ollessa yksityisten harjoittamaa toimintaa ja orjuuden sallimisen tai kieltämisen ollessa valtioiden sisäinen asia, pyrittiin orjakauppaa vastustamaan solmimalla monia kansainvälisiä sopimuksia. Yksi varhaisimmista ja myös keskeisimmistä orjuuden kieltävistä sopimuksista on 1926 hyväksytty orjuutta koskeva kansainvälinen yleissopimus. Sopimus käsitteli varsinaisen orjuuden sijaan nimenomaan orjien kauppaa sekä kuljetusta. Kansainvälisenä perusnormistona toiminut yleissopimus sitoutti valtiot estämään orjakaupan ja rankaisemaan siitä. Orjuuden täydellinen lopettaminen oli myös yksi sopimusvaltioiden tehtävistä. (Kimpimäki 2009, 184-185.)

Edellä mainitun yleissopimuksen lisäksi 1900-luvun alussa solmittiin myös muita tärkeitä sopimuksia. Nämä sopimukset koskivat niin sanottua valkoista orjakauppaa. Valkoisen orjakaupan katsottiin pitkään olevan yleisnimitys prostituutiolle, mutta sillä oli myös muita tarkoituksia. Alun perin valkoisen orjakaupan katsottiin tarkoittavan nimenomaan eurooppalaisten naisten kuljettamista ulkomaille prostituutiotarkoituksessa. Ensimmäiset keskustelut valkoisen orjakaupan tiimoilta käytiin Iso-Britanniassa, jossa eräs federaatioliike nostatti sanomalehtien ja uskonnollisten järjestöjen avulla hallituksen ja suuren yleisön huomion nuorien tyttöjen rekrytoimisesta ulkomaisiin bordelleihin. Useissa tapauksissa oli kyse nimenomaisesta tyttöjen erehdyttämisestä ja erilaisista velkasuhteista. Kampanja valkoista orjakauppaa vastaan tehoi, sillä julkinen huomio ja rikoslakiin vuonna 1885 tehdyt muutokset lopettivat englantilaistyttöjen ja –naisten kaupan Eurooppaan. Vaikka saattaisikin äkkiseltään vaikuttaa siltä, että valkoinen orjakauppa olisi ollut vain Englantia koskeva ilmiö niin näin ei kuitenkaan ollut. Orjakaupan määrää ja luonnetta selvitetessä on käynyt ilmi, että orjakaupan uhreja kuljetettiin Euroopan sisällä

maasta toiseen, mutta myös esimerkiksi Latinalaiseen Amerikkaan ja Pohjois-Afrikkaan. Jonkin verran naisia ja lapsia kuljetettiin myös Lähi-itään ja Aasiaan. Lisäksi 1800-luvun lopulla havaittiin viitteitä valkoisesta orjakaupasta kun bordellien emännät houkuttelivat ruotsalaistytöjä, jotka saapuivat maahan tarjoilijattaren paikan toivossa. (Kimpimäki 2009, 185-186.)

Yleiseurooppalaiseksi huolenaiheeksi muodostuneen valkoisen orjakaupan ehkäisemiseksi perustettiin kansallisia komiteoita sekä järjestettiin lukuisia kansainvälisiä kongresseja. Orjakaupan vastustamiseksi laadittiin myös monia kansainvälisiä sopimuksia, joista ensimmäinen oli vuonna 1904 tehty sopimus, joka sisälsi määräyksiä valkoista orjakauppaa vastaan. Sopimus sisälsi ohjeita valkoista orjakauppaa koskevien tietojen keräämisestä, rautatieasemilla ja satamissa harjoitettavasta valvonnasta sekä uhrien kotiuttamisesta. Vuonna 1910 tehdyssä yleissopimuksessa veloitettiin valtiot säätämään valkoinen orjakauppa rangaistavaksi. Rangaistavaa oli, että joku henkilö toisen intohimoja tyydyttääkseen vei epäsideellisessä tarkoituksessa pois joko alaikäinen tytön tai täysi-ikäisen naisen. Jos kohteena oli täysi-ikäinen, rangaistavuus edellytti henkilön käyttäneen vilppiä, väkivaltaa, uhkauksia tai muita vastaavia tekotapoja. (Kimpimäki 2009, 186-187.)

Yhdistyneiden kansakuntien edeltäjä Kansainliitto sai perustamisensa yhteydessä nais- ja lapsikauppaa koskeneiden sopimusten kansallisen täytäntöönpanon valvonnan. Samoihin aikoihin valkoisen orjakaupan sijaan alettiin käyttää nimitystä nais- ja lapsikauppa, sillä uhreja haluttiin suojella kaupan kohteeksi joutumiselta heidän rodustaan riippumatta. Kansainliitto solmi toimiessaan monia nais- ja lapsikauppaa koskevia sopimuksia ja organisoi laajoja selvityksiä, joiden tarkoituksena oli selvittää nais- ja lapsikaupan laajuutta ja sen ilmenemismuotoja. Esimerkiksi vuonna 1921 solmittiin yksi naisten ja lasten kaupan ehkäisemistä koskeva sopimus, jonka määräykset olivat pitkälti samankaltaisia kuin vuonna 1910 solmitussa yleissopimuksessa. Muutamina erityisinä toimintamuotoina sopimuksessa mainittiin työnvälitystoimistojen valvonta, valistustoiminta sekä varoitukset muun muassa rautatieasemilla ja satamissa. Kansainliiton tekemien selvitysten mukaan, joista

ensimmäinen vuonna 1927 tehty selvitys suuntautui Eurooppaan, Latinalaiseen Amerikkaan ja Pohjois-Afrikkaan, nais- ja lapsikauppaa esiintyi suuressa määrin ja sen tarkkaa laajuutta oli mahdotonta arvioida. Toinen vuonna 1932 tehty selvitys suuntautui Aasiaan ja Lähi-itään. Eri vuosina tehdyt selvitykset osoittivat, että suuri osa uhreiksi joutuneista olivat alaikäisiä eli alle 21-vuotiaita. Erehdytettyjen nais- ja lapsikaupan uhrien osuus oli suuri ja sitä pidettiin naiskaupan pahimpana muotona, mutta samaan aikaan katsottiin, että myös kaupan kohteeksi joutuneilla prostituoiduilla oli myös oikeus saada suojelua hyväksikäyttöä vastaan. Niinpä vuonna 1933 solmittiin uusi naisten kaupan vastustamista koskeva yleissopimus, joka laajennettiin koskemaan nimenomaan vapaaehtoisesti kaupan kohteeksi ryhtyneiden täysi-ikäisten suojelua. (Kimpimäki 2009, 187-188.) Edellä mainittu sopimus on solmittu Kansainliittoon liittyneiden valtioiden väliseksi sopimukseksi, johon Suomi liittyi niin ikään vuonna 1933 (SopS 29/37). (Vähemmistövaltuutettu 2010 [viitattu 15.6.2010]).

Kansainliiton solmimat sopimukset käsittivät vain ne nais- ja lapsikauppatapaukset, joissa valtion raja ylitettiin. Kansallisella tasolla harjoitettuun toimintaan ei puututtu, vaan sen katsottiin kuuluvan valtioiden kansallisen toimivallan piiriin. Vuosina 1927 ja 1932 tehtyjen selvitysten valossa kuitenkin havaittiin, ettei kansainvälistä kauppaa ollut helppo käsitellä täysin erillisenä kysymyksenä kansallisesta toiminnasta. Jo ensimmäisen vuonna 1927 tehdyn selvityksen jälkeen esitettiin eräässä naiskauppaa koskevassa kansainvälisessä konferenssissa, että ihmiskaupan käsitettä laajennettaisiin niin, että rikoksen täytyminen ei edellyttäisi rajojen ylityksiä. Esityksen pohjalta tehtiinkin sopimusluonnos, joka kuitenkin valmistui vasta vuonna 1937 ja jäi toisen maailmansodan syttymisen vuoksi käsittelemättä. (Kimpimäki 2009, 189.)

Kansainliiton jälkeläinen, Yhdistyneet Kansakunnat, hyväksyi vuonna 1950 Kansainliitossa valmistellun sopimusluonnoksen pohjalta laaditun ihmisen kaupan ja toisen prostituutiosta hyötymisen tukahduttamista koskevan yleissopimuksen, johon Suomi on liittynyt eli ratifioinut sen vuonna 1972 (SopS 33/72). Kyseinen yleissopimus korvasi kaikki aiemmat valkoista orjakauppaa

koskevat sopimukset ja olikin pitkään yksi tärkeimmistä kansainvälisistä ihmiskauppasopimuksista. Sopimus tehtiin kattamaan kaikki ihmiskaupan muodot niin maan rajojen sisällä kuin rajat ylittäväänkin toimintaan. Sopimusosapuolet sitoutuivat rankaisemaan jokaista, joka hankkii, viekoittelee tai houkuttelee mukaansa toisen henkilön prostituutiota varten. Sopimus sisälsi nimenomaisia määräyksiä myös koskien luovuttamista, virka-apua, tiedonvaihtoa sekä rikosten ehkäisemistä. Sopimusteksti on muotoiltu niin, että uhrin sukupuoli tai ikä ei enää määritä suojelun alaa. Vuonna 1959 tehdyn selvityksen mukaan ihmiskauppa esiintyi yhä, mutta se oli saamassa yhä piilotetumpia muotoja. Vaikka toimintaa pyrittiinkin naamioimaan, katsottiin ihmiskaupan myös hieman vähentyneen, sillä useat ihmiskaupan uhreiksi joutuneet ihmiset olivat oman maan kansalaisia eikä muusta maasta tulleita. (Kimpimäki 2009, 189-190.)

2.2 Ihmiskaupan määritelmästä

Ihmiskaupan määritelmiä on monia. Ihmisoikeuksiin keskittyvän Internet-sivuston mukaan ihmiskauppa käsittää naisten, lasten ja miesten kuljettamista ja myymistä hyväksikäyttötarkoituksessa muun muassa prostituutioon, pakkotyöhön tai elinten siirtämiseksi. Keskeistä on kuitenkin alistussuhde uhrin ja tekijän välillä. (Ihmisoikeudet.net a [viitattu 12.6.2010].) Ihmiskauppa on rikoksena niin rikoslain kuin kansainvälisen oikeuden oppienkin mukaan ennen kaikkea yksilöön kohdistuva (Poliisi.fi [viitattu 12.6.2010]).

Yhä useampien määritelmien mukaan ihmiskauppa pidetään eräänlaisena modernina eli uutena orjuuden muotona. Orjuus, kuten ihmiskauppakin ovat jyrkässä ristiriidassa ihmisoikeuksien kanssa, ihmisiä ei voida pitää samankaltaisena kauppatavarana kuin esineitä. Monissa YK:n ja Euroopan laatimissa ihmisoikeussopimuksissa mainitaan ehdoton orjuuden ja pakkotyön kielto, mutta nimenomaista ihmiskaupan kieltä ei aina löydy. (Nieminen 2006, 194.) Ihmiskauppa onkin huume- ja asekaupan jälkeen tuottoisin kansainvälisen rikollisuuden muoto, jossa riskit ovat pienet ja voitot suuret (Nieminen 2006, 188).

Vaikka monia yhtymäkohtia löytyykin, ihmiskauppaa ei tule käyttää synonyymina puhuttaessa ihmissalakuljetuksesta tai laittomasta maahantulosta. Ihmiskauppa eroaa laittomasta maahantulosta muun muassa siten, että ihmiskaupan tunnusmerkistön täyttymisen ehtona ei ole uhrin siirtyminen rajan yli maasta toiseen. (Ihmisoikeudet.net a [viitattu 12.6.2010].) Ihmissalakuljetuksen ja ihmiskaupan ero on siis häilyvä. Käytännössä näiden kahden erottaminen toisistaan voi olla jopa mahdotonta. Erityisen ongelmalliseksi muodostuu usein kysymys pakosta ja vapaaehtoisuudesta. Osa ihmiskaupan uhreista pitää esimerkiksi pakkotyötä ulkomailla parempana vaihtoehtona kuin köyhyyttä kotimaassa. Osa myös tiedostaa lähtiessään sen, mitä tuleman pitää. (Kirkas 2002, 22.) Toisen määritelmän mukaan ihmiskauppaa on uhrien kuljettamisen ja myymisen ohella myös painostus ja huijaus työhön yleensä varakkaisiin länsimaihin. Uhrien vapaus riistetään ja heistä tehdään täysin riippuvaisia ihmiskauppaitaan kohtaan. (Maailma.net a [viitattu 12.6.2010].)

Erilaisten arvioiden mukaan ihmiskaupan uhreiksi joutuu noin 800 000 - 900 000 ihmistä vuositasolla mitattuna. Kun arvioon lasketaan mukaan myös maan rajojen sisäpuolella harjoitettu ihmiskauppa, voi luku kohota jopa neljään miljoonaan ihmiskaupan uhriin vuosittain. Luotettavan tiedon puuttuessa luku voi olla jopa kymmenkertainen. (Maailma.net a [viitattu 12.6.2010].)

Suomen rikoslain (1889/39) mukaan ihmiskaupan määritelmä sisältää kolme tärkeää elementtiä: tarkoituksen, keinon ja tekotavan. Ihmiskaupan tunnusmerkistö täyttyy kun kaikki nämä kolme kriteeriä esiintyvät samanaikaisesti. Tarkoitukseksi määritellään seksuaalinen teko ja hyväksikäyttö, pakkotyö sekä elimien tai kudosten poistaminen. Keinoihin sen sijaan luetaan muun muassa riippuvaisen aseman hyväksikäyttäminen, erehdyttäminen, korvauksen maksaminen toista vallassaan pitävälle sekä tällaisen korvauksen vastaanottaminen. Ihmiskaupassa tekotapoja voivat esimerkiksi olla toisen valtaan ottaminen, värvääminen tai majoittaminen. (Franz-Koivisto ym. 2006, 12.)

Pohdittaessa ihmiskauppaa nimenomaan ihmisoikeusnäkökulmasta, palautuu argumentaatio väistämättäkin ihmisoikeuksien taustalla kiinteästi vaikuttavaan perusperiaatteeseen nimeltä ihmisarvo. Kun yksilön ihmisoikeudet on turvattu kunnioitetaan myös ihmisarvoa (Nieminen 2006, 193.) Ihmisoikeuksiin katsotaankin kuuluvan jokaiselle ihmiskunnan jäsenelle yhtäläisesti kuuluvia oikeuksia. Nykyisin tällaiset oikeudet on turvattu muun muassa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, jotka antavat turvaa omien kansalaisten lisäksi myös muille tietyllä alueella oleville ihmisille. Ihmisoikeuksien nimenomaisena tarkoituksena on taata ihmisarvon mukainen arvokas elämä ihan jokaiselle. Ihmisoikeuksiin läheisesti liittyviä sosiaalisia ja poliittisia ympäristöjä ei voida erottaa toisistaan, sillä muutenhan ihmisoikeuksissa ei olisi mitään järkeä. Universaalisuus, luovuttamattomuus ja perustavanlaatuisuus ovat kaikki tärkeitä ihmisoikeuksien ominaisuuksia. Jokaisella valtiolla on velvollisuus kunnioittaa ihmiselle kuuluvia oikeuksia sekä myös turvata ja täyttää yksilön oikeudet, jotta ne voisivat toteutua. (Amnesty International 2007-2009 [viitattu 23.6.2010].) Ihmisoikeuksiin pohjautuva tarkastelu onkin globaalia, jonka taustalla on ajatus siitä, että meidän tulee olla kiinnostuneita oman maamme lisäksi ihmisoikeuksien toteutumisesta kaikkialla maailmassa. Ilmiötä kutsutaan niin sanotuksi universaalisuusperiaatteeksi, joka on myös kansainvälisten ihmisoikeussopimusten lähtökohta. (Nieminen 2006, 193.)

2.3 Ihmiskaupan eri muodot ja sen kaltaiset rikokset

Ihmiskaupan eri muotoja ovat nais- ja lapsikauppa sekä elinkauppa. Ihmiskaupan lähikäsitteisiin kuuluvat paritus, ihmiskuljetus, kiskonnantapainen työsyryntä sekä laitton maahantulo, joita ei tule sekoittaa ihmiskauppaan (Franz-Koivisto ym. 2006, 13-15). Ihmiskaupan kaltaisiin rikoksiin lukeutuvat myös törkeä paritus, laittoman maahantulon järjestäminen, törkeä laittoman maahantulon järjestäminen ja kiskonnantapainen työsyryntä. Usein viranomaisilla herää epäily ihmiskauppaa koskevasta rikoksesta ihmiskaupan kaltaisen rikoksen kautta. (Ihmiskauppa.fi a [viitattu 12.6.2010].)

Paritustoiminnassa usein ilmenevä väkivalta ja erilaiset painostuskeinot ovat todennäköisintä ihmiskauppaa Suomessa. Prostituutio muuttuu parituksesta

ihmiskaupaksi esimerkiksi silloin, kun uhrille luvataan hyvä työpaikka ulkomailta vaikka tarkoitus on koko ajan ollutkin vain erehdyttää uhri prostituoiduksi. Ihmiskauppaa on myös se, kun uhri pakotetaan jatkamaan toimintaa oman tahtonsa vastaisesti. Laittomasta maahantulosta on kysymys silloin, kun henkilö haluaa tiettyyn maahan laittomin keinoin ja maksaa siitä sen järjestäjälle korvauksen. Laittomassa maahantuloissa loukkaus ei siten kohdistu yksilöön, kuten ihmiskaupassa, vaan valtioon. Törkeän laittomasta maahantulosta tekee muun muassa se, että taustalla toimii järjestäytynyt rikollisorganisaatio. Kiskonnantapaisessa työsyrynnässä työntekijä eli uhri asetetaan tiettyjen syiden vuoksi huomattavasti epäedullisempaan asemaan verrattuna muihin työntekijöihin. Työsyrynnän syinä toistuvat usein ulkomaisen uhrin riippuvainen asema, kielitaidottomuus, tietämättömyys tai ymmärtämättömyys. Kiskonnantapainen työsyryntä lähestyy ihmiskauppaa niissä tilanteissa, joissa työntekijän työsuojelullisia näkökohtia jätetään huomiotta tai työ tehdään ihmisarvoa loukkaavissa olosuhteissa. (Ihmiskauppa.fi a [viitattu 12.6.2010].)

Ihmiskaupan uhrit päätyvät useimmiten prostituoiduiksi, laittomiksi työntekijöiksi, lapsisotilaiksi, kaupallisille avioliitto- ja adoptiomarkkinoille sekä elinten luovuttajiksi. Naisten ja lasten osuus kaikista uhreista on noin 80 %. Ihmiskaupan yleisin muoto onkin juuri prostituutio. (Maailma.net a [viitattu 12.6.2010].) Vasta valmistuneen ihmiskaupparaportin mukaan ihmiskauppa voi olla myös työperäistä. Tekijä voi esimerkiksi saattaa uhrin velkasuhteeseen tai hyötyä tästä velkaantuneisuudesta eri tavoin. Uhrille voidaan myös maksaa liian alhaista palkkaa, teettää kohtuuttoman pitkiä työpäiviä ilman erillistä korvausta, laiminlyödä lomaoikeuksia ja/tai asuttaa ala-arvoisissa olosuhteissa. (Vähemmistövaltuutettu 2010, [viitattu 15.6.2010].)

2.4 Syitä ihmiskaupalle

Ihmiskaupan yksi suurimmista taustavoimista on köyhyys. Ihmiskauppaa edistävinä tekijöinä nähdäänkin globaali eriarvoisuus, työttömyys sekä köyhyyden naisistuminen. (Ihmisoikeudet.net b [viitattu 12.6.2010].) Myös erilaiset konfliktit, luonnonmullistukset, etniset ja uskonnolliset vainot sekä naisten syrjintä ja heihin kohdistuva väkivalta ajavat uhrit helpommin

ihmiskauppiaiden käsiin. Ihmiskauppaa vauhdittaa lisäksi kiihtynyt muuttoliike sekä informaatio- ja kommunikaatioteknologioiden kehittyminen. Ihmiskauppiaiden työtä helpottavat ennen kaikkea korruptio, puutteellinen lainsäädäntö tai lakien puutteellinen soveltaminen. (Maailma.net b [viitattu 12.6.2010].)

Ihmiskaupan mahdollistaa käsitys ihmisestä kauppatarvarana. Yhtenä ihmiskauppaa vauhdittaneena tapahtumana katsotaan vuoden 1990 alussa ollutta lamanaikaista siirtymävaihetta. Noihin aikoihin monia työpaikkoja lopetettiin, hinnat nousivat pilviin sekä sosiaali- ja terveydenhuolto romahtivat. Ihmiset, joihin toimet kohdistuivat köyhtyivät entisestään. (Franz-Koivisto ym. 2006, 16-17.)

Nigerian ihmiskaupan vastaisen järjestön (NAPTIP) tutkintajohtaja Mohammad Babandede liittää tietämättömyyden ja paremman elämän tavoittelun keskeisiksi syiksi ihmiskaupan uhriksi päätymiselle. Ihmiskauppa-asiantuntijana Nigeriassa toimiva Babandede lisäksi eri maiden välistä kansainvälistä yhteistyötä ihmiskaupan vähentämiseksi. Vuonna 2003 perustettu NAPTIP ”tutkii ihmiskauppatapauksia, asettaa rikollisia syytteeseen, suojelee ja kuntouttaa uhreja sekä valistaa ja tiedottaa ihmiskaupan vaaroista”. Monessa mukana oleva järjestö on perustettu samaisena vuonna kun Nigeria kriminalisoi ihmiskaupan. (Laakso 2009 [viitattu 19.6.2010].)

Tutkintajohtaja Babandeden mukaan eräänlaiset juju-uskomukset ovat yksi keino painostaa ihmiskaupan uhreja Nigeriassa (Laakso 2009 [viitattu 19.6.2010]). Nigerialaisessa ihmiskaupassa erityispiirteenä on havaittu, verrattuna muihin järjestäytyneen rikollisuuden muotoihin, eräänlaisten niin kutsuttujen juju-riittien (juju ritual, juju rites) käyttö. Suomen valtakunnansyyttäjäviraston julkaisun mukaan ”juju-uskomus on periaatteiltaan ja seremonioiltaan jossain määrin rinnastettavissa voodooon kaltaiseen magia-uskontoon”. Kehitetty yliluonnollinen voima voi olla luonteeltaan joko hyvää tai paha. Seremoniassa luotu voima voidaan sitoa jonkin tietyn esineen lisäksi myös tiettyyn ihmiseen. Esineenä käytetään yleensä amulettia ja ihmisen ollessa kyseessä, asiaan vihkiytyneelle juju-papille luovutetaan esimerkiksi

hiuksia, kynnenpalasia tai verta. Nigeriassa erityisesti paritusringit käyttävät juju-voimaa pelotteena seksipalveluita myyvien kontrolloimiseen. Tutkimusten mukaan pelotteesta on ollut hyötyä, sillä hyväksikäyttäjätahojen on arvioitu saaneen jopa kymmeniätuhansia euroja ihmiskaupan uhreiksi joutuneilta ja heidän perheiltään. (Harju 2010, 20-21 [viitattu 19.6.2010].)

Juju-uskomusten käyttö uhrien pelotteena ei ole mikään uusi ilmiö Euroopassa, vaan siitä on saatu viitteitä jo vuonna 2005. Useita tapauksia on raportoitu muun muassa Kreikassa, Hollannissa, Espanjassa ja Italiassa. Ympäri Eurooppaa sijoittuneet järjestäytyneet rikolliset ovat säännönmukaisesti liikkuneet suuremmissa ryhmissä, vaatineet kymmeniätuhansia euroja rahaa uhreilta ja heidän perheiltään sekä uhkailleet voodoo-kirouksilla. Italian tehdessä yhteistyötä Interpolin kanssa eräässä operaatiossa (Operation Black Leaves), jonka tarkoituksena oli paljastaa nigerialaisia paritusorganisaatioita, tehtiin viranomaisten toimesta useita pidätyksiä niin Italiassa kuin myös Espanjassa, Hollannissa, Kreikassa, Ranskassa ja Saksassa. Tutkinnan myötä havaittiin, että juju-pelotetta oli käytetty hyväksi muun muassa rekryointivaiheessa sekä maksujen perinnän varmistamisessa. (Harju 2010, 20-21 [viitattu 19.6.2010].)

Niin kuin monen muunkin maan, myös nigerialaisen ihmiskaupan taustalta löytyy köyhyyttä, ahneutta sekä niitä pahentavaa tietämättömyyttä. Tutkintajohtaja Babandede uskookin vakaasti siihen, että ihmiskauppa tulee vähenemään lisääntyneen tietoisuuden myötä. Nigerian kaltaisessa rikkaassa öljymaassa resurssit eivät lisääntyneen korruption ja huonon hallinnon vuoksi kuitenkaan jakaudu tasan ja edelleenkin käytännössä yli puolet maan asukkaista elää alle 1,25 dollarilla per päivä. Lisääntyvällä köyhyydellä onkin juuri valtava vaikutus myös ihmiskaupan yleisyyteen. Köyhimmissä perheissä, joissa sosiaaliturvaa ei tunneta, on jopa saatettu myydä koko omaisuus, jotta päästäisiin etsimään parempaa elämää Euroopasta. Babandede kuvaileekin ilmiötä hyvin osuvasti: ”kun mahdollisuuksia ei ole, ihmiset löytävät muita vaihtoehtoja”. (Laakso 2009 [viitattu 19.6.2010].)

Afrikan ihmiskaupan lähtömaista juuri Nigeria on suurin uhrien lähtömaa. Yleisimmin uhrin ovat nuoria naisia, joita pakotetaan seksityöhön Euroopan maihin, kuten Espanjaan ja Italiaan. Nigerialaisuhrien määrää on erittäin vaikea arvioida eikä ihmiskauppa-asiantuntijana toimiva Babandede anna suurta painoarvoa luvuille. Babandeden mukaan arviot määristä ovat aina vain arvioita eikä puhuttaessa ihmisoikeusasioista kannata tuijottaa vain numeroita, koska ”yksikin tapaus on ongelma – ja tapauksia on paljon enemmän kuin yksi”. Ihmiskaupan vastaisen järjestön (NAPTIP) avulla on Nigeriassa autettu ja kuntoutettu noin 3 000 naista ja pelastettu vielä useampi vuosien 2004 ja 2008 välisenä aikana. Niin pelastettujen uhrien kuin syytettynä olevien rikollisten määrä kasvaa jatkuvasti, mikä ei Babandeden mukaan kuitenkaan ole välttämättä merkki lisääntyneestä ihmiskaupasta, vaan sitoutumisesta lain toteuttamiseen. (Laakso 2009 [viitattu 19.6.2010].)

Vuonna 2009 Nigeria aloitti ihmiskaupanvastaisen yhteistyön Suomen kanssa, jonka tarkoituksena on nimenomaan lisätä kansainvälistä yhteistyötä, jota ilman ihmiskauppa ei katoa. Eri maiden on tehtävä keskenään yhteistyötä pelkän rankaisemisen ohella ja tuettava uhreja sekä autettava heitä yhteiskuntaan sopeutumisessa. Suomen presidentti Tarja Halonen tapasi keväällä 2009 Nigerian vierailullaan ihmiskaupan uhreja ja Suomen hallitus lahjoitti samalla 820 000 euroa ihmiskaupan torjuntaan Nigeriassa ja sen naapurimaissa. (Laakso 2009 [viitattu 19.6.2010].)

Vaikka lainsäädännön muokkaamisella onkin suuri merkitys ihmiskaupan torjunnassa, ei sitä voida pitää ainoana keinona ongelman poistamisen kannalta. Kyse on myös asenteista, sillä etenkin lapsi- ja naiskauppaa ei olisi ellei sille olisi jatkuvaa kysyntää eri puolilla maailmaa. (Nieminen 2006, 191).

2.5 Ihmiskaupan reitit

Ihmiskaupparikoksia kirjataan jatkuvasti yhä enenevässä määrin ympäri maailmaa. Useiden eri raporttien mukaan tiettävästi yksikään maa ei ole välttynyt tältä järjestäytyneen rikollisuuden muodolta. Ennen vuotta 1990 ihmiskaupan uhrin tulivat lähinnä kolmannelta maailmasta, mutta nykyään

uhrien pääasiallinen lähtöalue on ollut Itä-Eurooppa. YK:n huume- ja rikososaston mukaan Euroopassa on tällä hetkellä noin 200 000 – 500 000 ihmiskaupan uhria, heistä kolmasosa on lähtöisin Itä-Euroopan maista.

Vuosina 1970 ja 1980 ihmiskaupan uhrien pääsääntöisiä lähtömaita olivat eräät Lounais- ja Kaakkois-Aasian, Afrikan ja Latinalaisen Amerikan maat ja kohdevaltioita lähinnä varakkaat Länsi-Euroopan valtiot, eräät Lähi- ja Kaukoidän maat sekä Yhdysvallat. Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä 1990-luvun alussa alkoi laajamittainen naiskauppa entisen Neuvosto-blokin alueelta Länsi-Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. (Kimpimäki 2009, 196.)

Ihmisoikeusjärjestö Amnesty Internationalin arvion mukaan suuri osa itäeurooppalaisista uhreista päätyy Kosovoon. Kosovoon ihmiskaupan uhreja kuljetetaan muun muassa Bulgariasta, Moldovasta ja Romaniasta. Uhrit kuljetetaan useimmiten Serbian kautta. Yhdysvaltoihin ihmiskaupan uhreja päätyy tiedustelupalvelu CIA:n arvion mukaan 45 000 – 50 000 vuosittain. Tie Yhdysvaltoihin käy tavallisesti YK:n mukaan Saksan, Iso-Britannian tai Itävallan kautta. Euroopan lisäksi Yhdysvaltoihin päätyy ihmiskaupan uhreja monista Aasian maista, kuten Kiinasta, Malesiasta, Thaimaasta ja Etelä-Koreasta.

Maailmanlaajuisesti katsottuna Aasia on maailman nais- ja lapsikaupan keskus. Nais- ja lapsikaupasta jopa kolmasosa tapahtuu Kaakkois-Aasiassa tai sieltä käsin. Erityisesti turistien suosimat kohteet, kuten Thaimaa, Kambodzha ja Bangladesh ovat seksikaupan keskuksia. Kyseisiltä alueilta kuljetetaan vuosittain 200 000 – 250 000 ihmiskaupan uhria ulkomaille maailman suurimman lastenjärjestön, Unicefin, mukaan. Erään arvion mukaan Intiaan tuodaan vuosittain jopa 12 000 tyttöä yksin Nepalilta.

Vaikka suuri osa Euroopassa olevista ihmiskaupan uhreista onkin lähtöisin entisistä sosialistimaista, on Afrikka edelleen merkittävä ihmiskaupan uhrien lähtöalue. YK:n väestörahasen (UNFPA) mukaan kokonaisuudessaan Afrikasta kuljetetaan noin 50 000 ihmiskaupan uhria eri puolille maailmaa. Afrikan sisällä ihmiskaupan keskus on siis Nigeria, josta erilaisten arvioiden mukaan kuljetetaan noin 45 000 uhria vuosittain. Osuus on siis valtavan suuri verrattuna

koko maan ihmiskauppauhrilukuun. Ihmiskauppaa käydään Afrikan maassa myös muista valtioista käsin, kuten Beninistä, Ghanasta ja Marokosta.

Afrikka ei ole yksin ihmiskaupan uhrien lähtöalue ulkomaan markkinoille vaan ihmiskauppaa, ennen kaikkea lapsikauppaa, käydään vilkkaasti eri maiden välillä myös maan sisällä. Maailman suurimman lapsijärjestön (UNICEF) mukaan Afrikan sisällä, lähinnä Keski- ja Länsi-Afrikan alueilla, myydään vuosittain 200 000 lasta. Afrikassa lapsia myydään pääasiassa prostituutioon sekä kotiapulaisiksi rikkaisiin perheisiin. YK:n huume- ja rikososaston (UNODC) mukaan noin 60 % Afrikan ihmiskaupan uhreista on lapsia. (Maailma.net [viitattu 15.6.2010].)

3 Ihmiskauppa Suomessa

3.1 Peruskäsitys Suomen roolista ihmiskaupassa

Valkoinen orjakauppa katsottiin rangaistavaksi teoksi Suomessa jo vuoden 1889 rikoslain säätämisvaiheessa. Silloin rangaistavaa oli nimenomaisesti ”toisen henkilön saattaminen väkivallalla, uhkauksella tai kavaluudella toisen valtion sota- tai meripalvelukseen, orjuuteen, maaorjuuteen tai muuhun pakonlaiseen tilaan Suomen valtion ulkopuolella”. Valkoisen orjakaupan lisäksi rangaistavaksi säädettiin lapsen- ja naisenryöstö. Lapsenryöstössä oli kyse alle 15-vuotiaan lapsen ottamisesta valtaan tai vanhemmistaan tai muusta huoltajastaan erottamisesta. Ankaramman rangaistuksen sai, jos lasta olisi ollut tarkoitus käyttää voitonhimoiseen tai epäsiiveelliseen tarkoitukseen. Naisenryöstössä tekijät käyttivät usein väkivaltaa tai uhkausta ja ottivat naisia valtaansa ilman näiden suostumusta. Erikseen rikoslaissa säädettiin rangaistavaksi niin kutsuttu *enleveeraus* eli naisen vieminen pois avioitumistarkoituksessa uhrin oman tahdon mukaisesti, mutta ilman tämän naittajan suostumusta. (Kimpimäki 2009, 191.)

Vuonna 1910 laadittu naiskauppaa koskeva kansainvälinen sopimus antoi alkusysäyksen rikoslain muuttamiseksi siten, että ihmis-, naisen- ja lapsenryöstöstä rangaistaisiin myös kun tekemuotona käytettäisiin erehdyttämistä pelkän väkivallan, uhkailun ja suostumuksen sijaan. Vuoden 1914 lainvalmistelukunnan ehdotuksessa puututtiinkin juuri kansainvälisen naiskaupan tyypillisimpään muotoon, jossa uhri houkutellaan toiseen maahan lupaamalla hänelle parempia oloja kuin kotimaassa. Lainvalmistelukunnan kanssa vastaava ehdotus rikoslain muuttamisesta tehtiin myös vuonna 1925 annetussa hallituksen esityksessä, jossa lähtökohtana oli rikoslain sääntelyn laajentaminen niin, että sen sääntely kattaisi kaikki kansainvälisissä sopimuksissa tarkoitetut nais- ja lapsikauppatapaukset. Ehdotus hyväksyttiin heti seuraavana vuonna ja rikoslain 25 luku sai uuden valkoisen orjakaupan kriminalisoivan pykälän. Vuosikymmeniä myöhemmin vuonna 1961 kyseinen pykälä muutettiin ihmiskauppaa ja toisten prostituutiosta hyötymistä koskevan

sopimuksen mukaisesti ikä- ja sukupuolineutraaliksi. (Kimpimäki 2009, 191-193.)

Rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä 1970-luvulla luovuttiin kokonaisuudessaan valkoista orjakauppaa koskevasta sääntelystä sen harvan esiintymisen vuoksi. Ihmiskauppasäännösten ei enää katsottu kuuluvan ihmisen vapautta vastaan tehtyihin rikoksiin, joten niiden ei ehdotettu kuuluvan rikoslain 25 lukuun vuonna 1976 annetussa rikosoikeuskomitean mietinnössä. Uudistuksen myöhemmässä vaiheessa ihmiskauppaa koskeva sääntely muuttui hyvinkin rajatuksi, kun kaikki aiemmat naisenryöstöä, enleveerausta ja valkoista orjakauppaa koskevat säännökset poistettiin. Rikoslain uudistuksen jälkeen keskeisin ihmiskauppaa koskeva säännös koski ihmisryöstöä. Se oli kirjattu rikoslain 25 lukuun sen 3 pykälään ja se kuului näin:

”Ihmisryöstö. Joka

- 1) väkivallalla, uhkauksella tai kavaluudella ottaa valtaansa toisen saattaakseen hänet ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin tai pakkotyöhön,
- 2) väkivallalla, uhkauksella tai kavaluudella ottaa valtaansa viittätoista vuotta nuoremman lapsen käyttääkseen häntä ihmiskaupan kohteena taikka
- 3) alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia taikka käy kauppa orjilla, on tuomittava, jos teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä, ihmisryöstöstä vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.”

Lain esitöissä korostettiin säännöksen rajattua käyttöalaa ja muun muassa kokonaisarvostelun tehtävänä oli taata, että säännöksen termejä tulkittaisiin suppeasti. Ihmisryöstösäännöksessä tekemuotoina saattoivat olla perinteinen orjuus, jossa uhri alistetaan pakkotyöhön ilman vapaiden kansalaisten perusoikeuksia, kuin myös törkeimpiä prostituutiotarkoituksessa harjoitettuja ihmiskaupan muotoja. Säännöksen soveltamiskynnys oli korkea. Lapsikaupan osalta sääntely oli muita ihmiskauppatapauksia kattavampaa ja jo pelkkä ihmiskauppatarkoituksessa tapahtunut valtaanottaminen riitti tunnusmerkistön täyttymiseksi. (Kimpimäki 2009, 193-195.)

Suomen arvioidaan olevan vuosittain jopa satojen ihmiskaupan uhrien kohde- ja kauttakulkumaa (Vähemmistövaltuutettu 2010, [viitattu 15.6.2010]). Suomessa ihmiskauppaa ja siihen hyvin läheisesti liittyvää hyväksikäyttöä esiintyy lähinnä prostituutiossa, organisoidun parituksen piirissä, monilla työvoimaintensiivisillä aloilla ja useilla ulkomaista työvoimaa käyttävillä sektoreilla. Yleisimmät konkreettiset alat, joilla ihmiskauppaa todennäköisemmin esiintyy ovat rakennus-, ravintola-, siivous- ja puutarha-ala sekä marjanpaiminta. Ihmiskauppaa Suomessa voi esiintyä myös kerjäläisyyden parissa, jolloin ihmiskauppa ilmenee muun muassa pakkokerjäämisinä. Pakkoavioliittojen mahdollisuutta ei tule sulkea pois edes Suomessa. Ihmiskaupan riskiryhmään kuuluu monia erilaisissa olosuhteissa eläviä ihmisiä, kuten avioliittotarkoituksessa Suomeen tulleet naiset, au pairit, ulkomaalaiset opiskelijat sekä turvapaikanhakijat. Suomessa myös maan sisäinen ihmiskauppa ja suomalaisen kantaväestön joutuminen ihmiskaupan uhriksi on mahdollista. Elin- ja kudoskaupasta ei Suomessa ole ainakaan vielä yhtään havaintoa. (Vähemmistövaltuutettu 2010, [viitattu 15.6.2010].)

Ihmiskaupan vastainen toiminta Suomessa on hyvinkin aktiivista, josta kertoo muun muassa se, että Suomi yhdessä kansainvälisten toimijoiden kanssa on järjestänyt monia seminaareja ja konferensseja, joiden tarkoituksena on ollut käsitellä ihmiskauppaa ja sen torjumista. Suomen ulkoasiainministeriö ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön ihmisoikeustoimisto (ODIHR) järjestivät vuonna 2004 erään ihmiskauppaa koskevan tapaamisen ja jo seuraavan vuoden maaliskuussa Suomi isännöi Naton ihmiskaupan vastaista toimintaa käsitelleen seminaarin. (Nieminen 2006, 188-189).

3.2 Ihmiskauppasääntely 2000-luvulla

Samoihin aikoihin Suomessa läpikäydyn rikoslain kokonaisuudistuksen kanssa, ihmiskauppa laajeni ja muutti muotoaan kansainvälisellä tasolla mitattuna. Samalla ilmiö nousi entistä suuremman huomion kohteeksi. Vuosien 2003-2005 aikana Yhdysvaltojen ulkoasiainministeriö julkaisi ihmiskaupparaportteja, joiden mukaan Suomi sijoittui asteikon puoliväliin ja sai arvosanakseen kaksi.

Sijoituksen mukaan Suomi ei valtiona täyttänyt sille asetettuja minimistandardeja ihmiskaupan vastustamisen valossa katsottuna. Erityisesti ihmiskauppaa koskevien rikosoikeudellisten säännösten ja ihmiskaupan uhrien suojelua koskevien normien ja käytäntöjen puute oli yhtenä merkittävänä syynä asteikon puoliväliin sijoittumiselle. (Kimpimäki 2009, 211.)

Omana tunnusmerkistönään ihmiskauppa kriminalisoitiin Suomen rikoslakiin vasta vuonna 2004, jolloin rikoslain 25 lukuun otettiin ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa koskevat säännökset. Sääntelyn merkitystä Suomen kannalta arvioitiin hyvinkin varovasti ja säännösten ottamista rikoslakiin perusteltiin lähinnä kansainvälisten velvoitteiden kautta. Erilaisissa mietinnöissä ja hallituksen esityksissä todettiin Suomessa havaittavan prostituution saaneen joitakin ihmiskaupan piirteitä, muttei kuitenkaan merkittävässä määrin. Säännösten tarpeellisuutta ei kuitenkaan kyseenalaistettu. (Kimpimäki 2009, 211.)

Rikoslain 25 lukuun otettujen ihmiskauppasäännösten kirjoittamisen yhteydessä pyrittiin ottamaan huomioon niin rikosoikeudellisten säännösten yleinen kirjoittamistapa, kuin muun muassa kansainvälisten sopimusten asettamat velvoitteet. Suomen rikoslakiin sisällytetty ihmiskauppasäännös poikkeaa jonkin verran muista esikuvistaan, mutta pyrkii silti täyttämään kansainväliset velvoitteet. Rikoslaisissa määritelty teko ihmiskauppa pitää sisällään niin tekotavan, keinot sekä teon tarkoituksen ollakseen määriteltävissä ihmiskaupaksi. Kaikkien tunnusmerkistöjen on siis täytyttävä samanaikaisesti. Tunnusmerkistön täyttymisen lisäksi on kaikkien näiden kolmen elementin välillä oltava vielä yhteys. Tiettyjen tekojen on siis tullut johtaa tiettyjen tekotapojen käyttämiseen ja näiden kahden elementin käyttäjällä on tullut olla tietty tarkoitus saattaa teon kohteena ollut uhri ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. (Kimpimäki 2009, 212.)

Suomen rikoslain (19.12.1889/39) 25 luvun 3 § määrittelee ihmiskaupan seuraavasti:

Joka

- 1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa,*
- 2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä,*
- 3) maksamalla korvauksen toista vallassaan pitävälle henkilölle tai*
- 4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen*

ottaa toisen valtaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseksi 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, on tuomittava ihmiskaupasta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Niin kuin ihmiskauppasäännösten pitääkin, Suomen rikoslaissa kuvattua ihmiskauppatoimintaa ei ole rajattu koskemaan vain kansainvälisiä tekemuotoja, vaan säännökset soveltuvat sellaisenaan myös kansallisesti eli maan sisällä toteutettuihin tekemuotoihin. Säännösten soveltuvuus tapaukseen ei siis välttämättä vaadi järjestäytyntä rikollisuutta, vaan henkilö voi joutua ihmiskaupan uhriksi ilman, että häntä siirretään paikasta toiseen. Suomen rikoslain ihmiskauppaa koskevien säännösten mukaan myös ihmiskaupparikoksen yritys on rangaistava teko. Yleisellä tasolla ajateltuna ihmiskaupparikos täyttyy jo varsin varhaisessa vaiheessa, mikä osaltaan vähentää yrityksen rangaistavuuden merkitystä kokonaisuuden kannalta. Rikoksen täytyminen ei edellytä, että henkilö olisi tosiasiallisesti joutunut ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin ja kyseisten rikosten yritys vaihe jää yleensä varsin lyhyeksi. (Kimpimäki 2009, 212-213.)

Samalla kun Suomen rikoslakiin otettiin ihmiskauppaa koskeva säännös, otettiin samaan lukuun törkeää ihmiskauppaa määrittelevä säännös. Ihmiskauppatapauksessa, jonka toteuttamisessa käytetään väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta, katsotaan törkeäksi ihmiskaupaksi. Kun ihmiskauppatapauksen ja sen toteuttamisen välillä on ollut välitön yhteys,

sovelletaan vain törkeää ihmiskauppaa koskevaa säännöstä. Tilanteessa, jossa väkivaltaa tai muuta siihen rinnastettavaa toimintaa on harjoitettu pidempään tai se on ollut vakavampaa, voidaan törkeän ihmiskauppasäännöksen lisäksi soveltaa pahoinpitelysäännöksiä. Ihmiskauppateko voidaan katsoa törkeäksi myös siinä tilanteessa, kun uhrille on aiheutettu vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä. Ihmiskaupan vakavimmille muodoille on nimenomaan ominaista sellainen väkivalta ja pakottaminen, josta voi olla seurauksena edellä mainittuja vahinkoja. Törkeäksi ihmiskauppateko katsotaan myös silloin, kun kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö tai henkilö, jonka puolustuskyky on olennaisesti heikentynyt. Neljäntenä kohtana törkeän ihmiskaupan sääntelyssä mainitaan järjestäytynyt rikollisuus. Jotta teko olisi tehty osana järjestäytyntä rikollisuutta ei suinkaan edellytä sitä, että henkilö olisi tuomittu järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuneena. Erityistä suunnitelmallisuutta ei teon yhteydessä kuitenkaan edellytetä, mutta säännösten taustalla on oletama siitä, että ihmiskauppaa harjoittavat kaikkein suunnitelmallisimmin juuri järjestäytyneet rikollisryhmät. Kuten rikoslaissa muutoinkin esiintyvien törkeiden tekomuotojen kohdalla, myös törkeän ihmiskaupan kohdalla edellytetään, että tunnusmerkistön täyttävä teko on ollut myös kokonaisuutena arvoellen törkeä. (Kimpimäki 2009, 222-225.)

Rikoslain 25 luvun 3a § määrittelee törkeän ihmiskaupan seuraavasti:

Jos ihmiskaupassa

- 1) käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta,*
- 2) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuva kärsimystä,*
- 3) rikos kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen tai henkilöön, jonka kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt, tai*
- 4) rikos on tehty osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa*

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä ihmiskaupasta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Törkeästä ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia tai käy kauppaa orjilla, jos teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä.

Yritys on rangaistava.

3.3 Ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma

Vuonna 2005 valtioneuvostossa hyväksytty Suomen ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma käsittää monia eri toimenpiteitä aina uhrien auttamisesta syyllisten vastuuseen asettamiseen saakka. Tärkeässä osassa ovat myös ihmiskaupan uhreiksi joutuneiden tunnistaminen, uhrien auttaminen, tiedon ja ennen kaikkea tietoisuuden lisääminen sekä kyseisen toimintasuunnitelman toimeenpano ja seuranta. Toimintasuunnitelman esipuheessa silloinen ulkoasiainministeri Erkki Tuomioja katsoo, että käsillä oleva suunnitelma on laadittu ihmisoikeusnäkökulmasta ja ennen kaikkea uhrin yksilöllisiä tarpeita ja oikeuksia painottaen. (Ulkoasiainministeriö 2005, 3).

Vuonna 2004 uudistuneen ihmiskauppalainsäädännön pohjalta tarkastelun alle nousi uuden toimintasuunnitelman myötä muun muassa tehokas ihmiskaupan ehkäisy, uhrien suojelu ja auttaminen sekä järjestäytyneen rikollisuuden vastustaminen. Huomion alla olivat niin jo olemassa olevat kuin tulevaisuudessakin tarvittavat toimenpiteet maailmanlaajuisen ongelman ehkäisemiseksi. Suunnitelma pyrki aktiivisesti kuvaamaan ihmiskaupan uhrin koko elinkaarta aina rekrytointivaiheesta turvalliseen kotiinpaluuseen ja yhteiskuntaan sopeutumiseen saakka. Toimintasuunnitelman nimenomaisina lähtökohtina nähdään ihmisoikeusperustaisuus ja uhrikeskeisyys. Suunnitelman muina lähtökohtina ovat sukupuolinäkökulma sekä monialaisuuden ja –ammattilaisuuden sekä yhteistyön merkitys. Ihmiskauppa rikoksena loukkaa aina uhrin ihmisoikeuksia ja suunnitelma tunnustaakin ihmiskaupan vakavaksi ihmisoikeushaasteeksi. Ihmisoikeusnäkökulmaan liittyy kiinteästi myös lapsinäkökulma, jonka ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma kokee

erittäin tärkeäksi osa-alueeksi, ottaen sen huomioon kaikilla ihmiskaupan vastaisen toiminnan alueilla. Ihmiskaupan ja ennen kaikkea lapsikaupan vastaisessa toiminnassa johtavana ajatuksena pidetään lapsen parhaan edun periaatetta. Periaatteen taustalla on ajatus mahdollisimman hyvistä ratkaisuista nimenomaan lapsen parhaaksi. (Ulkoasiainministeriö 2005, 10).

Suomen ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman yhtenä lähtökohtana nähtiin uhrien sukupuoli. Sukupuolinäkökulmalla viitataan muun muassa naisten ja miesten yhteiskunnallisiin rooleihin ja asemaan. Naisten ja miesten ihmiskaupan uhriksi joutumisen erityispiirteitä korostetaan hyvinkin vahvasti ja suunnitelma ottaa myös huomioon erilaisten toimenpiteiden erilaiset vaikutukset naisiin ja miehiin. Toimintasuunnitelma tunnustaa suoraan, että esimerkiksi naisten ja lasten uhriksi joutumista lisää ihmiskauppaan liittyvät syrjivät piirteet, kuten uhrin etninen tausta.

Kaikki ihmiskaupan osa-alueet niin ihmiskaupan ehkäisystä aina syyllisten vastuuseen asettamiseen saakka, ovat tasa-arvoisessa asemassa, jonka vuoksi viranomaisten keskinäinen yhteistyö on erittäin tärkeässä roolissa. Jotta ihmiskauppaa pystyttäisiin torjumaan maailmanlaajuisena järjestäytyneenä rikollisuutena, on yhteistyötoiminnan oltava hyvinkin monialaista ja monitasoista. Maiden on tehtävä yhteistyötä niin maan sisäisesti kuin kansainvälisestikin. Parhaan lopputuloksen saamiseksi tiedonvaihdon eri toimijoiden välillä tulisi olla joustavaa kuitenkin huomioon ottaen yksittäisen toimijan vastualueen sekä uhrien turvallisuuden. (Ulkoasiainministeriö 2005, 11).

Ihmiskaupan vastaisten toimijoiden väliseen yhteistyöhön perustuva seurantamekanismi pyrkii varmistamaan, että toimintasuunnitelman tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia toteutetaan asianmukaisesti. Kyseisen toimintasuunnitelman seuranta on päätetty perustaa kahden ministeriön, työ- ja sisäasiainministeriön, vaihtuvan puheenjohtajuuden varaan. (Ulkoasiainministeriö 2005, 22).

3.4 Ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa mukana olevat viranomaiset ja kansalaisjärjestöt

Suomessa toimivista viranomaistahoista muun muassa vähemmistövaltuutettu, maahanmuuttovirasto, poliisi, keskusrikospoliisi, rajavartiolaitos sekä työ- ja elinkeinoministeriö toimivat läheisesti ihmiskaupan ehkäisyn ja uhrien auttamisen parissa (Ihmiskauppa.fi [viitattu 21.6.2010]). Ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa mukana on myös iso joukko kansalaisjärjestöjä, joiden tarkoituksena on tukea ihmiskaupan uhreja sekä olla mahdollisimman paljon mukana myös esimerkiksi lainsäätäjätahojen kanssa. Suomessa aktiivisesti ihmiskaupan saralla toimivia kansalaisjärjestöjä ovat muun muassa Pro-tukipiste ry, Amnesty International Suomen osasto ry, Pakolaisneuvonta ry, Naisten linja sekä Yhteiset lapsemme – All Our Children ry. (Ihmiskauppa.fi [viitattu 18.11.2010].)

Sisäasiainministeriön johdolla toimivan rajavartiolaitoksen yhtenä tärkeimpänä päämääränä on turvata rauhallisten olojen säilyminen Suomen rajoilla. Rajavartiolaitos on ennen kaikkea sisäistä turvallisuutta ylläpitävä viranomainen. (Rajavartiolaitos 2010 a [viitattu 21.6.2010].) Syksyllä 2005 voimaan tulleet rajavartiolaitosta ja rajaväyhykettä koskevat säädökset ”selkeyttävät rajavartiolaitosta ja rajaväyhykettä koskevaa sääntelyä sekä viranomaisten vastuusuhteita”. Kokonaisuudistuksen myötä myös rajavartiolaitoksen esitutkintatehtävät syvenevät entisestään. Esitutkintaa suorittavana viranomaisena rajavartiolaitos keskittyy rajat ylittävään rikollisuuteen henkilöliikenteessä. Torjuttavan rikollisuuden piirissä ovat muun muassa laiton maahantulo, ihmiskauppa sekä matkustusasiakirjoihin kohdistuvat väärennökset. Toisin kuin ennen kokonaisuudistusta, rajavartiolaitokselle on nyt myönnetty toimivalta tutkia asia edellä mainituissa tilanteissa kokonaan, jollei siirtoa tullille tai poliisille pidetä aiheellisena. (Rajavartiolaitos 2010 b [viitattu 21.6.2010].)

Eräs hyvin tärkeää ihmiskaupan vastaista työtä tekevästä yhdistyksistä on Pro-tukipiste ry. Pro-tukipisteen ensisijaisena tarkoituksena on tukea ja edistää

nimenomaan seksityössä toimivien ja toimineiden ihmisten perus- ja ihmisoikeuksia. Pro-tukipiste on voittoa tavoittelematon yhdistys, jonka työntekijät tekevät tärkeää edunvalvontatyötä tarjoamalla ihmiskaupan uhreille mahdollisimman matalan kynnyksen tuki- ja neuvontapalveluihin. Pro-tukipisteen mukaan monitasoisen työskentelyn kautta syntyy sellainen asiantuntijuus, joka antaa ihmiskaupan uhrille mahdollisimman hyvän avun liittyen uhrin hyvinvointiin ja laillisiin oikeuksiin. (Pro-tukipiste ry a [viitattu 29.10.10].)

Pro-tukipiste on ollut mukana ihmiskaupan vastaisessa työssä jo pitkään, niin ruohonjuuritasolla kuin rakenteissakin. Yhdistys on osallistunut aktiivisesti 2000-luvun alusta lähtien ihmiskaupasta käytyihin keskusteluihin ja painottaakin kolmannen sektorin toiminnan merkitystä ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa. Ihmiskaupan vastaiseen toimintaan mukaan tullessa Pro-tukipiste ry katsoi ihmiskauppailmiön olleen lähinnä tarkastelua ja rajanvetoa prostituution ja ihmiskaupan välisiin kytköksiin, kun taas sittemmin keskusteluissa on tullut ilmi myös muita ihmiskaupan muotoja. (Pro-tukipiste ry b [viitattu 29.10.10].)

Pro-tukipiste ry keskittyy ja pitää hyvinkin tärkeänä jo mainittua kolmannen sektorin roolia ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa. Yhdistys toteuttikin yhdessä Raha-automaattiyhdistyksen kanssa vuosina 2007-2009 projektin, jonka tarkoituksena oli ”tuottaa tietoa ihmiskaupasta ja sille läheisistä ilmiöistä Suomessa sekä seurata ja arvioida ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toimintaa”. Samalla koulutettiin tiettyjä tärkeitä ammatillisia tahoja, jotka toimivat läheisesti ihmiskaupan ja siihen liittyvien ilmiöiden parissa, tunnistamaan ja tukemaan ihmiskaupan uhreja. (Pro-tukipiste ry b [viitattu 29.10.10].)

Ihmiskaupaprojektin jälkeen Pro-tukipiste pyrkii soveltamaan kaikkea saamaansa hyödyllistä tietoa yhdistyksen perustoiminnassa. Perustoiminnan lisäksi Pro-tukipiste ry pyrkii seuraamaan liikkuvan väestön ja erilaisten haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien ihmisoikeuksien toteutumista sekä miten kaikki ihmiskaupan vastaisen työn hyväksi tehnyt toimenpiteet vaikuttavat heihin. (Pro-tukipiste ry b [viitattu 29.10.10].)

3.5 Ihmiskaupparaportti ja –raportointi Suomessa

Suomessa on toiminut vuodesta 2009 erillinen kansallinen ihmiskaupparaporttitoimikunta, jonka tehtävänä on ”seurata ihmiskauppaan liittyviä ilmiöitä, valvoa ihmiskaupan vastaista toimintaa ja antaa ehdotuksia, suosituksia, lausuntoja ja neuvoja toiminnan kehittämiseksi ja ihmiskaupan uhrien aseman ja oikeuksien edistämiseksi”. Lisäksi kyseinen vähemmistövaltuutettu pitää yhteyttä kansainvälisiin järjestöihin, antaa oikeudellista neuvontaa sekä raportoi säännöllisesti niin valtioneuvostolle kuin eduskunnallekin. (Vähemmistövaltuutettu 2010 [viitattu 12.6.2010].)

Suomen lisäksi samankaltainen kansallinen ja riippumaton ihmiskaupparaporttitoimikunta löytyy ainoastaan Alankomaista, jossa kyseinen raporttitoimikunta on toiminut jo yli kymmenen vuoden ajan (Vähemmistövaltuutettu 2010 [viitattu 15.6.2010]). Kansallisena ihmiskaupparaporttitoimikuntana vuoden 2009 alusta asti toiminut Eva Biaudet toimitti ensimmäisen ihmiskaupparaporttinsa eduskunnalle ja valtioneuvostolle 9.6.2010. Biaudet arvio juuri julkaistussa raportissaan muun muassa ihmiskaupan vastaisen toiminnan tilaa ja uhrien oikeuksien toteutumista. Lisäksi vähemmistövaltuutettu antaa kolmekymmentä yksittäistä suositusta ihmiskaupan vastaisen toiminnan tehostamiseksi ja uhrien aseman parantamiseksi. (Ihmiskauppa.fi b [viitattu 12.6.2010].)

Kun vähemmistövaltuutettu toimii ihmiskaupparaporttitoimikuntana, on hänellä salassapitosäännösten estämättä oikeus saada tietoja viranomaisilta, erilaisilta tuottajilta sekä valtionapua saavilta tahoilta. Tuottajalla tarkoitetaan tässä tapauksessa tahoa, joka tarjoaa ihmiskaupan uhreille erilaisia palveluita ja tukitoimia. Valtionapua saadaan ihmiskaupan vastaiseen toimintaan. Yksittäistä ihmiskaupan uhria koskevia henkilötietoja vähemmistövaltuutettu voi saada vain, jos tieto on välttämätön tehtävän hoitamiseksi. Vähemmistövaltuutetulla on myös tietyissä tilanteissa mahdollisuus avustaa mahdollista uhria tämän oikeuksien turvaamisessa tai hankkia tarvittaessa esimerkiksi oikeusapua. Asialla on kuitenkin oltava uhrin oikeuksien kannalta huomattava merkitys. (Vähemmistövaltuutettu 2010 [viitattu 12.6.2010].)

Ihmiskaupan vastaiseen toimintaan liittyy monia keskeisiä osa-alueita. Juuri käsillä olevassa ihmiskaupparaportin ensimmäisessä raportissa vähemmistövaltuutettu on pyrkinyt tarkastelemaan niistä kolmea. Nämä osa-alueet ovat: ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, ihmiskaupan uhrien maassa oleskeluun ja maasta poistamiseen liittyvät menettelyt sekä rikosprosessi ja ihmiskauppaa koskevien rangaistussäännösten soveltaminen ja tulkinta. Kansallinen ihmiskaupparaportin esittää raportissaan myös useita suosituksia. Nämä suositukset liittyvät muun muassa ihmiskaupan uhrien tunnistamisen ja oikeuksien toteutumisen edistämiseen sekä rikostorjunnan ja ihmiskaupan ehkäisemisen tehostamiseen. (Vähemmistövaltuutettu 2010, [viitattu 15.6.2010].)

Muutama kuukausi Suomen ensimmäisen ihmiskaupparaportin julkistamisesta, maassamme aktiivisesti ihmiskaupan vastaisessa työssä toimivat kansalaisjärjestöt antoivat oman kannanottonsa raporttiin. Kannanottoraportin allekirjoittaneiden järjestöjen mukaan ihmiskaupparaportti tuo hyvin esiin ilmiön kipupisteet, joiden kanssa järjestöjen edustajat ovat aktiivisesti tekemisissä jokapäiväisessä työssään. Ihmiskaupan vastaisessa toimintasuunnitelmassa vuonna 2005 tärkeäksi kehittämistavoitteeksi asetettiin nimenomaan uhrilähtöisyys, mutta järjestöjen työntekijöiden käytännön kokemuksen perusteella tavoite ei kaikilta osin kuitenkaan toteudu. Kolmannella sektorilla työskentelevät ihmiskaupan vastaisessa työssä tiiviisti mukana olevat järjestöt ovatkin nyt sitä mieltä, että muutosten aikaansaamiseksi tarvitaan pikaisia toimenpiteitä raportin esityksen mukaisesti. Ihmiskaupan vastaisen työn pitäisikin siis olla aidosti uhrilähtöistä ja ihmisoikeudet huomioivaa. (Naisten Linja Suomessa ry [viitattu 31.10.2010].)

Vaikka ihmiskaupparaportissa korostetaankin uhrilähtöisyyttä ja ihmisoikeuksia, on kannanotossa esiin tuotu huoli maahantulon kontrolloinnista ja rikostutkintaan liittyvien prosessien etusijasta aiheellinen. Kannanotossa mukana olleet järjestöt eivät kuitenkaan halua vähätellä rikostorjunnan roolia ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa, vaan kaipaisivat lisää painotusta uhrien oikeuksiin. Esimerkkitalanteessa tulee antaa suurempi painoarvo ihmisoikeuksia

loukkaavan rikoksen kohteeksi joutuneelle uhrille, kuin sille suhteessa pienelle seikalle, että uhri on tullut maahan laittomasti. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä säädetään nykyään kotouttamislaissa, mutta vastavalmistuneen ihmiskaupparaportin mukaan sille voitaisiin säätää omakin laki. Auttamisjärjestelmä antaa paljon käytännön tukityölle ja auttaa myös ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa. Kannanoton mukaan kolmas sektori voisi olla aktiivisesti mukana muun muassa erilaisten tukipalveluiden tuottajana tai jopa ohjaamassa uhreja auttamisjärjestelmän piiriin. (Naisten Linja Suomessa ry [viitattu 31.10.2010].)

Ihmiskaupan uhreiksi joutuneiden yksilöiden tunnistamisen vaikeudesta puhutaan paljon. Myös tehottomuuteen on kiinnitetty paljon huomiota ja kokonaisvaltaisen ihmiskaupan vastaisen työn toimivuuden sen jokaisella tasolla on katsottu olevan edellytys tehokkuudelle. Kannanoton mukaan uhrien tunnistamista vaikeuttaa myös se, että päätöksenteon taustalla ei välttämättä aina ole juuri ne pätevimmat tahot. Päätöksenteon tukena käytetään täysi-ikäisten uhrien kohdalla usein esitutkinta- ja maahanmuuttoviranomaisia nimenomaiseen auttamistyöhön keskittyneiden tahojen sijasta. (Naisten Linja Suomessa ry [viitattu 31.10.2010].)

Ihmiskaupparaportissa esitetään monta hyvää suositusta siitä, miten ihmiskaupan uhriksi joutuneen henkilön suojele nousisi ensisijaiseksi lähtökohdaksi. Nykyisen lainsäädännön mukaan esimerkiksi ihmiskaupan uhriksi joutunut henkilö pakotetaan tekemään yhteistyötä viranomaisien kanssa ja antamaan tietoja asian selvittämistä varten saadakseen oleskeluluvan maahan. Jotta uhrin asema ja suojele olisi ensisijainen lähtökohta asian selvittämisen kannalta, tulisi kannanottoon liittyneiden järjestöjen mukaan yhteistyövelvoitteesta luopua. Käytännön työssä ihmiskauppatapausten selvittämisen yhteydessä yhteistyövelvoite on osoittautunut hyvinkin ongelmalliseksi, sillä usein tunnistamisen alkuvaiheessa uhri ei luota viranomaisiin ja pelkää mitä tietojen antamisesta voi seurata. (Naisten Linja Suomessa ry [viitattu 31.10.2010].)

Kannanoton yhteenvetona järjestöjen edustajat vaativat, että ihmiskaupan vastaisessa työssä mukana olevat vastuunalaiset ministeriöt ottaisivat aktiivisesti kantaa ihmiskaupparaportin kysymyksenasetteluihin, sillä vain siten voidaan kehittää ihmiskaupan vastaista työtä suuntaan, jossa uhrilähtöisyys ja ihmisoikeusvelvoitteet huomioidaan riittävästi. Ensimmäinen Suomessa julkaista ihmiskaupparaportti antaa tähän hyvät perusteet ja suuntaviivat. (Naisten Linja Suomessa ry [viitattu 31.10.2010].)

3.6 Suomen oikeuslaitoksen käsittelemä ihmiskauppatapaus

Suomessa ei ole vuoden 2004 rikoslain ihmiskauppasäännösten lisäyksen jälkeen tullut esille kuin kaksi nimenomaisesti ihmiskauppana pidettyä tapausta, joista tässä esimerkin omaisesti niistä toinen. Helsingin käräjäoikeuden vuonna 2006 ja Helsingin hovioikeuden vuonna 2007 käsittelemässä ihmiskauppatapauksessa pohdittiin ensisijaisesti ihmiskauppatunnusmerkistön täyttymistä. Tapauksen taustalla oli tilanne, jossa kahdeksaa henkilöä syytettiin törkeästä ihmiskaupasta ja toissijaisesti törkeästä parituksesta. Tapauksessa oli kyse Virolaisten naisten värväyksestä, kuljettamisesta Suomeen sekä näiden naisten majoittamisesta syytettyinä olleiden henkilöiden järjestämiin asuntoihin. Tekijät olivat käyttäneet yhteensä kymmentä eri asuntoa naisten majoittamista varten. Asunnot olivat sijainneet pääkaupunkiseudulla ja sen lähialueilla. Lisänä oli käytetty hotellihuoneita, jotka olivat sijainneet Espoossa, Turussa ja Tampereella. Asiakkaita oli hankittu Internetin Sihteeriopisto-sivustolta ja naisille oli annettu matkapuhelimet, joihin mahdolliset asiakkaat voisivat soittaa. Suurin osa naisten tällä työllä ansaitsemista varoista menivät parittajien taskuun. (Kimpimäki 2009, 213.)

Kaksi ihmiskaupan uhriksi joutunutta naista oli syyttäjän mukaan erehdytetty mukaan toimintaan. Erehdytyksen taustalla oli lupaus seuralaispalvelutyöntekijänä ja lapsenhoitajana. Tekijät olivat myös ottaneet naiset valtaansa rajoittamalla, valvomalla ja estämällä heidän oikeuttaan liikkua vapaasti. Törkeänä tekoa pidettiin, koska uhreja oli uhattu väkivallalla. Ihmiskauppana tapauksessa käräjäoikeus katsoi yhtä erehdytyksen kohteeksi

joutunutta kehitysvammaista naista, jolle oli luvattu lapsenhoitajan työtä Suomesta viikon ajalle. Nainen pakotettiin maasta toiseen jo aikaisemmin syntyneen velan varjolla. Suomessa nainen oli kuitenkin joutunut toimimaan prostituoituna ihmisarvoa loukkaavissa olosuhteissa. Käräjäoikeuden mukaan tekijät olivat käyttäneet hyväkseen nuoren kehitysvammaisen naisen riippuvaista asemaa ja turvatonta tilaa saadakseen hänet harjoittamaan kyseistä toimintaa. Teko oli ollut törkeä, sillä väkivallalla uhkaamisen lisäksi nainen ei ollut saanut ansioistaan mitään ja hänen kykynsä puolustautua oli olematon. Muiden naisten kohdalla oli kyse törkeästä parituksesta. Törkeän parituksesta teki erityinen suunnitelmallisuus, huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelu sekä kokonaisarvostelu. Lopulta käräjäoikeus tuomitsi kuusi vastaajaa törkeästä ihmiskaupasta ja törkeästä parituksesta vankeusrangaistuksiin. Rangaistukset vaihtelivat kolmesta ja puolesta vuodesta viiteen vuoteen. Kehitysvammaisen naisen erehdytyksestä ja opastamisesta syytetty nainen sai kahden vuoden ja kolmen kuukauden vankeusrangaistuksen. (Kimpimäki 213-215.)

Lähes kaikki vastaajat valittivat hovioikeuteen. Syytettyinä olleet vaativat törkeää ihmiskauppaa koskevien syytteiden hylkäämistä ja rangaistusten alentamista. Vastaajat myönsivät tässä vaiheessa kuitenkin syyllistyneensä korkeintaan paritukseen tai avunantoon paritukseen. Syyttäjä ei valittanut annetusta tuomiosta hovioikeuteen, joten hovioikeuden tehtävänä ei enää ollut tutkia oliko harjoitetussa toiminnassa ollut kyse ihmiskaupasta laajemminkin. Kehitysvammaisen naisen kohdalla myös hovioikeus piti tekoa ihmiskauppana, sillä naista oli uhattu väkivallalla, hänen vapauttaansa oli rajoitettu ja hänen riippuvaista asemaansa oli käytetty hyväksi. Hovioikeuden päättäjien mielestä lähtökohdana olikin juuri tunnusmerkistön osatekijöiden kattava täytyminen tässä tilanteessa. Alistussuhde tekijöiden ja uhrin välillä oli intensiivinen ja kokonaisvaltainen. Neljän vastaajan osalta hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomioita. Kaksi vastaajaa hovioikeus tuomitsi törkeästä parituksesta, toisen kahden ja puolen vuoden vankeusrangaistukseen ja toisen kahden vuoden ja kymmenen kuukauden mittaiseen rangaistukseen. Kehitysvammaisen naisen erehdyttämisestä ja opastamisesta aiemmin

käräjäoikeudessa kahden vuoden ja kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen tuomittu nainen sai hovioikeudessa rangaistuksen avunannosta törkeään ihmiskauppaan ja passitettiin kahdeksi vuodeksi vankilaan. (Kimpimäki 2009, 216-217.)

4 Lapsikauppa

4.1 Lapsikaupan määritelmästä ja syistä

Lapsikauppa on yksi maailman tutkituimmista ja samalla myös tuomituimmista ihmiskaupan muodoista. Suuri osa lapsista, niin tytöistä kuin pojistakin, päätyy seksibisneksen uhreiksi, mutta sen sijaan yhä useammat lapsiuhrit päätyvät kotiapulaisiksi, ompelijoiksi ja tarjoilijoiksi. Erityisen paljon lapsia myydään sotilaiksi, jalkapalloilijoiksi, kerjäläisiksi, huumehuriireiksi ja adoptoitaviksi. (Kirkas 2002, 22-23.) On arvioitu, että vuosittain jopa 1,2 miljoonaa lasta eri puolilla maailmaa joutuu ihmiskaupan uhriksi. Lapsikaupassa lasketaan liikkuvan vuositasolla noin 8,7 miljardia euroa. Arvioiden mukaan isoin osa lapsikaupan uhreista on lähtöisin Länsi-Afrikasta tai Itä-Euroopasta, josta heidät kuljetetaan useimmiten läntiseen Eurooppaan. Yhden esimerkin mukaan Thaimaassa yhdestä lapsesta saatetaan maksaa noin 20 – 100 euroa. Raha on iso paikallisella mittapuulla mitattuna. (Nieminen 2006, 187.)

Rikollisen toiminnan katsotaan helpottuneen muun muassa Kaakkois-Aasiassa rajojen avautumisen ja kaupan lisääntymisen myötä. Huume- ja asekaupan lisäksi ihmiskauppa kasvaa hurjaa vauhtia. Aasian seksikauppa lisääntyy vuosi vuodelta ja entistäkin nuorempia tyttöjä kaupataan lähinnä maan eteläosiin. Vanhemmat luopuvat tyttäristään pienestä rahasummasta toivoen samalla parempaa tulevaisuutta jälkikasvulle. Näin ei kuitenkaan aina ole. Toisten vanhempien motivaatio lapsista luopumiseen on toinen. Useat vanhemmat ovat itse huumeriippuvaisia ja hyvinkin tietoisia tyttäriensä kohtaloista. Vaikka esimerkiksi Yhdysvallat keskeytti adoptiot Kambodzhasta vuonna 2002, jatkuu vastasyntyneiden lasten myynti edelleen adoptiovälittäjille. (Kuronen 2004 [viitattu 19.6.2010].)

Muun muassa Thaimaan viranomaiset kieltäytyvät myöntämästä maan olevan lapsi- ja naiskaupan solmukohta. Ihmiskaupan uhreiksi joutuneita henkilöitä kohdellaan pikemminkin rikosepäilyinä kuin uhreina. Usein heidät karkotetaan maasta ihmiskaupan kaltaisen rikoksen, kuten prostituution tai laittoman

maahantulon vuoksi. Ihmiskauppaverkostoja ei edes pyritä selvittämään. (Kuronen 2004 [viitattu 19.6.2010].)

4.2 Lapsikaupan yleisimmät esiintymisalueet

Lapsikauppa rehottaa Länsi-Afrikassa sijaitsevassa Togon tasavallassa vaikka lakikin jo kieltää lasten kauppaamisen. Vuonna 2009 julkaistun Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen Kumppani-lehden artikkeli kertoo erään lapsikaupan uhriksi joutuneen pojan lohduttoman tarinan. Pojan tarina on kuitenkin varsin tavallinen. Kaikki lähti liikkeelle siitä, ettei poika pärjännyt koulussa ja hänelle tarjottiin hyväpalkkaista työtä Nigeriassa. Tuttavan vinkistä poika lähti matkaan kertomatta vanhemmilleen. Määränpäässä tilanne kuitenkin pian muuttui, eikä hyvästä palkasta ollut tietoaakaan kun poika ja muut ihmiskaupan uhreiksi joutuneet raatoivat jamssi- ja kassavapelloilla. Sairastuttuaan poika sai kuulla vain rikkoneensa työsopimustaan eikä rahaa tippuisi lainkaan. Onnekseen poika onnistui saamaan kyydin takaisin Togoan, jossa Plan-kehitysyhteistyöjärjestön avulla tulevaisuus alkoi näyttää taas valoisalta. (Negus 2009 [viitattu 19.6.2010].)

Pojan tarina on tyypillinen Togossa ja Keski- ja Länsi-Afrikassa, jossa YK:n arvioiden mukaan on noin 200 000 lapsikaupan uhria vuodessa. Vuonna 2006 Togossa astui voimaan lapsikaupan kieltävä laki, jota mainostettiin mediassa ja moniin kyliin perustettiin paikalliskomiteoita. Komiteoissa ohjattiin taistelemaan lapsikauppaa vastaan ja siten myös tunnistamaan rikolliset kauppiat. Togon kaltaisissa maissa erityisen alttiita rikoksen uhreiksi ovat koulunsa keskeyttäneet nuoret. Muun muassa Togossa vain 60 % lapsista käy peruskoulun loppuun. Naapurimaihin on helppo kaupata lapsia epäinhimillisiin oloihin, sillä rajavalvonta Afrikassa on löyhää ja vartijat on helppo lahjoa. (Negus 2009 [viitattu 19.6.2010].)

Vaikka lapsikaupan määrästä ja laajuudesta ei ole saatavilla tarkkaa tietoa, lapsikaupan keskuksia katsotaan olevan juuri Länsi-Afrikka sekä Etelä-Aasia. Muun muassa Etelä-Aasiassa lapsia kaupataan moniin eri tarkoituksiin, kuten maatalous- ja tehdastöihin, adoptiotarkoituksiin, aseistautuneisiin ryhmittymiin

sekä velkavankeuteen. Erityisen vaikeaa lapsikaupan tunnistamisessa tekee se, että kaupattuja lapsia ei mielletä lapsikaupan uhreiksi, vaan usein siirtolaisiksi, nuorisorikollisiksi tai pelkästään yksin matkustaviksi lapsiksi. Lapsen tuttavien, sukulaisten ja jopa omien vanhempien toiminnassa mukanaolo tuo lapsikaupan tunnistamiseen oman vaikeutensa. Unicefin julkaiseman raportin mukaan Etelä-Aasiassa lapsikaupan uhreja rangaistaan ja syyllistetään usein. Tilannetta pahentaa maan heikko lainsäädäntö, jonka kohentaminen olisikin ensimmäinen askel kohti parempaa tukea lapsikaupan uhreille. (Unicef 2008 [viitattu 2.11.2010].)

4.3 Lapsikauppaan liittyviä tapauksia maailmalta

Lapsikauppa on maailmanlaajuinen ongelma, josta tiedotusvälineet uutisoivat säännöllisesti. Eräässä Helsingin Sanomien artikkelissa kerrotaan tapahtumista, jotka ovat johtaneet 17 miehen pidätykseen Romanian ja Britannian poliisin toimesta. Lapsikaupan uhreiksi joutuneet romanialaiset lapset oli näiden miesten toimesta houkuteltu Britanniaan kerjäämään ja näpistelemään. Uhrin olivat kotoisin köyhistä romaniperheistä ja useimpien lasten vanhemmat olivat tietoisia lastensa kohtalosta antaen jopa suostumuksensa tähän toimintaan. Epäiltyjen miesten, joista osa on lapsikaupan uhreiksi joutuneiden vanhempia, kotoa löydettiin etsintöjen yhteydessä huomattavia summia rahaa, koruja, aseita ja arvokkaita autoja. Uhreiksi joutuneiden noin 170 lapsen iät vaihtelivat 7 ja 15 vuoden välillä. (Helsingin Sanomat 2010c, [viitattu 16.6.2010].)

Kiinassa alkoi jokin aika sitten maan suurimman lapsikauppatapauksen käsittely Wuhanin kaupungissa Keski-Kiinassa, jonka syytettynä olevaa 23 henkilöä voi pahimmassa tapauksessa uhata jopa teloitustuomio. Maan viranomaiset epäilevät henkilöitä jopa kymmenien vauvojen myynnistä vuosina 2005-2009. Syyttäjien saamien tietojen mukaan syytetyt olisivat ostaneet lähes 50 vauvaa Etelä-Kiinasta 2 000 eurolla ja myyneet ne eteenpäin 4 300 eurolla. Maan sisäisten perinteiden mukaan tyttövauvoista maksettiin vähemmän kuin poikavauvoista. Erot olivat jopa satoja euroja. (Helsingin Sanomat 2010b, [viitattu 16.6.2010].)

Haitissa tammikuun 12. päivänä tapahtunut mullistava luonnonkatastrofi jätti taakseen niin maanjäristyksen runteleman maan kuin viranomaisten pelon siitä, että tapahtuma vauhdittaa maan lapsikauppaa entisestään. Jo tammikuun lopussa Haitin poliisi pidätti kymmenhenkisen amerikkalaisryhmän Haitin ja Dominikaanisen tasavallan rajalla epäiltyinä laittomasta adoptiosta tai ihmiskaupasta. Ryhmä yritti viedä yli 30 lasta rajan yli pois maanjäristysalueelta. Maan viranomaisten mukaan ”amerikkalaisilla ei ollut minkäänlaisia asiakirjoja, jotka olisivat kertoneet lasten adoptioista tai heidän vanhempinsa kohtaloista”. Lasten iät vaihtelivat suuresti. Nuorin lapsista oli vain kahden kuukauden ikäinen, kun taas vanhin jo 12-vuotias. Epäiltyjen mukaan heillä oli lupa viedä lapset erääseen orpokotiin Dominikaanisen tasavallan puolelle. (Helsingin Sanomat 2010a, [viitattu 16.6.2010].)

Meksikossa paljastui vuoden 2009 loppupuolella yksi järjestäytyneen rikollisuuden törkeimmistä muodoista. Paikallinen poliisi epäilee osaa yksityissairaalan henkilökunnasta lapsikaupasta. Lasten varastamiseen olivat osallistuneet kolme lääkäriä, hoitaja ja sairaalan vastaanottovirkailija. Yksityissairaalan tiloissa ainakin kaksi vastasyntyntä vauvaa varastettiin ja myyntiin väärennetyillä papereilla 1 000 dollarin hintaan. Vauvojen äidit saivat ainoastaan tiedon lastensa kuolemasta. (Helsingin Sanomat 2009, [viitattu 16.6.2010].)

Lapsikauppaan liittyviä tapauksia uutisoidaan melkein jopa päivittäin ympäri maailman. Mediassa kerrotut jutut kuulostavat toinen toistaan uskomattomimmilta. Suurimmassa osassa tapauksia lapsikaupassa ovat olleet mukana kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden järjestöt. Järjestöt toimivat suurillakin alueilla, joiden luoma verkosto voi olla hyvinkin laaja.

5 Ihmiskauppasopimukset

5.1 Palermon sopimus

YK:ssa ryhdyttiin jo vuonna 1998 valmistelemaan kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskevaa yleissopimusta. Tehtävää varten nimitettiin erillinen ad hoc –komitea. Ad hoc on latinaa ja tarkoittaa jotakin tiettyä tehtävää tai tarkoitusta varten perustettua tahoa. Koska naiset ja lapset joutuvat käytännössä useimmiten ihmiskaupan uhreiksi, oli niin kutsuttuun Palermon sopimukseen perusteltua liittää erillinen lapsikauppaa koskeva lisäpöytäkirja. Sopimus hyväksyttiin lopullisesti marraskuussa 2000. (Nieminen 2006, 198-199.)

YK:n kansainvälistä järjestäytyneitä rikollisuutta koskeva sopimus (SopS 20/2004) eli niin kutsuttu Palermon sopimus määrittelee ihmiskaupan sitä koskevassa lisäpöytäkirjassa (71/2006), tarkemmin sen 3 artiklan a-kohdassa. Artiklan mukaan ihmiskauppa tarkoittaa:

”hyväksikäyttämistarkoituksessa tapahtuvaa henkilöiden värväystä, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla, taikka toista henkilöä vallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla”.

Lisäpöytäkirjan mukaan hyväksikäytöksi katsotaan ”toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa tai muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot samoin kuin pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltainen käytäntö tai orjuuden kaltaiset olot sekä elinten poistaminen”. (Nieminen 2006, 199.) Lapseen kohdistunut värväys, kuljetus tai muu vastaava teko katsotaan aina ihmiskaupaksi. Lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. (Nieminen 2006, 200.)

Palermon sopimus ei ole varsinainen ihmisoikeussopimus ja ihmiskauppaa käsitellään siinä pikemminkin järjestäytyneen rikollisuuden torjumisen kantilta kuin varsinaisena ihmisoikeusongelmana. Tietty yhteys ihmiskaupan ja ihmisoikeuksien välille kuitenkin löytyy. Tällä viitataan siihen, että kyseisen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan 14 artiklan mukaan mitään kyseisessä pöytäkirjassa olevaa ei saa tulkita siten, että se vaikuttaisi niihin oikeuksiin, jotka yksilöille turvataan kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. (Nieminen 2006, 200-201.)

5.2 Euroopan unionin puitepäättös (2002/629/YOS)

Yksi tärkeimmistä Suomea koskevista ihmiskauppaan liittyvistä säädöksistä sisältyy vuonna 2002 tehtyyn neuvoston puitepäättökseen ihmiskaupan torjunnasta. Päätöksen taustalla ovat vuonna 1999 ja 2000 pidettyjen Eurooppa-neuvostojen päätelmät. (Nieminen 2006, 196.) Mainittu puitepäättös koskee nimenomaisesti hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa ihmiskauppaa liittyen niin työvoimaan kuin seksuaalisuuteenkin. Tunnusmerkistön täyttymisen osalta on olennaista tässä yhteydessä nimenomainen hyväksikäyttötarkoitus. Rajan yli siirtymistä ei kuitenkaan edellytetä. Puitepäättös sisältää kohdan koskien uhrien suojelua ja auttamista, jossa yhtenä tärkeänä elementtinä ovat lapsiuhrit, jolloin ”jokaisen jäsenvaltion on toteutettava kaikki mahdolliset toimenpiteet asianmukaisen avun takaamiseksi hänen perheelleen”. (Nieminen 2006, 198.)

Ihmiskaupan torjuntaan liittyvän neuvoston puitepäättökseen ensisijaisena tavoitteena on lähentää jäsenvaltioiden lainsäädäntöä. Lähentäminen koskee poliisiyhteistyön lisäksi oikeudellista yhteistyötä ihmiskaupan torjumisen kannalta. Myös kriminalisoinnin, seuraamusten, koventamisperusteiden, toimivallan ja rikoksen johdosta tapahtuvan luovuttamisen käsittelyyn halutaan Euroopan tasolla vahvistaa yhteiset säännökset.

Puitepäättöksessä käsitellään ihmiskauppaa, joka liittyy vahvasti työvoiman- tai seksuaaliseen hyväksikäyttötarkoitukseen. Puitepäättöksessä jäsenvaltiot veloitetaan rankaisemaan sellaista henkilöä, joka värvää, kuljettaa, siirtää tai

kätkee toisen henkilön ja loukkaa hänen perusoikeuksiaan. Kaikenlainen toisen henkilön fyysisen tai henkisen heikon aseman hyväksikäyttö on siis rangaistavaa. Uhrin suostumuksella ei ole merkitystä kun hyväksikäyttö on tapahtunut muun muassa pakottamalla, petoksella tai maksujen antamisen kautta. Yllyttäminen, avunanto ja yritys ovat kaikki myös rangaistavia tekoja. (Europa 2007 [viitattu 2.11.2010].)

5.3 Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus

Vuonna 2003 aloitettiin valmistelemaan Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimusta, jota laadittaessa ihmisoikeusnäkökulmat, kuten uhrien asema, olivat suuresti esillä. Joidenkin mielipiteiden mukaan jopa enemmän esillä kuin YK:ssa tai EU:ssa. Naisten ja lasten oikeuksiin kiinnitettiin yhä enenevässä määrin huomiota ja sukupuolten tasa-arvoa korostettiin avoimemmin kuin YK:n ja EU:n vastaavissa sopimuksissa. Vuonna 2004 julkistettua sopimusluonnosta kritisoitiin kuitenkin rankalla kädellä niin eri ihmisoikeusjärjestöjen kuin Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksenkin taholta. Ihmisoikeusjärjestöistä esimerkiksi Amnesty International oli sitä mieltä, että uhrien suojeleminen ei ole sopimuksessa tarpeeksi hyvin esillä. Konkreettisia parannuksiakin sopimukseen esitettiin koskien muun muassa uhrien oikeutta jäädä maahan tietyksi harkinta-ajaksi sekä väliaikaisten ja pysyvien oleskelupien tarvetta. Parlamentaarisen yleiskokouksen kritiikki kohdistui niin ikään uhrien suojelemaan. Lisäksi kiinnitettiin huomiota siihen, että sopimuksessa jätettiin sopimusvaltioille liian suuri harkintamarginaali. (Nieminen 2006, 201-202.)

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus laajentaa ihmiskaupan käsitettä muihin voimassa oleviin sopimuksiin nähden ja katsoo, että ihmiskaupan ei lähtökohtaisesti tarvitse liittyä kansainväliseen rikollisuuteen. Sitä vaaditaan muun muassa YK:n vastaavassa ihmisoikeussopimuksessa. Neuvoston ihmisoikeussopimus kattaa niin rajat ylittävän kuin valtion sisäisenkin ihmiskaupan. Sopimusvaltiot saivat myös osansa sopimuksesta kun niille asetettiin aktiivinen velvollisuus estää ihmiskauppaa erilaisin toimenpitein.

Ihmisoikeuksien edistäminen ja erityisen huomion kiinnittäminen sukupuoleen ja lasten asemaan, olivat tärkeä lähtökohta kaikissa toimintaohjelmissa. (Nieminen 2006, 202.)

6 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutustuttaa lukija maailmanlaajuiseen ongelmaan nimeltä ihmiskauppa. Työ antaa oivan mahdollisuuden saada ihmiskaupasta kattava peruskäsitys niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Havainnollistavien esimerkkien kautta olen pyrkinyt tuomaan työlle lisäarvoa ja uskottavuutta.

Opinnäytetyön aiheena ihmiskauppa oli samalla mielenkiintoinen, mutta myös haastava valinta. Mielenkiintoisen ihmiskaupasta tekee sen käsitteen ihmisoikeusnäkökulma, kuka tahansa voi joutua ihmiskaupparikoksen uhriksi. Haastavan opinnäytetyöprosessista teki tiedon määrä ja sitä kautta aiheen rajaus. Tietoa näytti olevan niin valtavasti saatavilla, ettei välillä meinannut millään osata keskittyä juuri valitsemaansa aihealueeseen. Suurin osa tiedosta löytyi kuitenkin lähinnä Internetistä, sillä iso osa kirjallisesta materiaalista ei ollut ajan tasalla, enkä niitä sen vuoksi halunnut käyttää.

Ihmiskauppa on vakava ihmisoikeudellinen rikos, joka tullut meille tutuksi ympäri maailmaa lukuisten lehti- ja televisiojuttujen, kirjojen ja elokuvien muodossa. Ihmiskaupan torjuntaa ja sen kitkemistä maailmasta pidetään hyvin tärkeänä asiana, joka käy ilmi lukuisista solmituista sopimuksista ja viranomaisten yhteenliittymistä eri maiden välillä. Toisaalta mitä enemmän viranomaiset tekevät työtä eri ihmiskaupan muotojen ehkäisemiseksi, samaan tahtiin kansainväliset järjestäytyneen rikollisuuden järjestöt keksivät uusia keinoja ihmisten erehdyttämiseksi. Kokonaisvaltainen ihmiskaupan poistaminen koko maailmasta on varmasti pitkä prosessi, mutta on myös mahdollista ettei sellaista asiantilaa saavuteta koskaan. Niin kauan kuin on kysyntää on varmasti myös tarjontaa.

Puhuttaessa ihmiskaupasta keskustelu kääntyy varsin usein virheellisesti prostituutioon, vaikka käsite ihmiskauppa sisältää hyvin paljon muutakin. Rakennustyömailla on harmaata työvoimaa, kaduilla kerjäläisiä, lähikaupasta ostetut edulliset tomaatit on poimittu etelän viljelmiltä ja pakkoavioliittoja tavataan joka puolella Eurooppaa. Meidän eläessä niin kutsuttua normaalia

arkea, kadunkulmassa ohimennen nähty romanialainen kerjäläinen voi hyvinkin olla ihmiskaupan uhri ja elää omaa arkeaan ihmisarvoa loukkaavissa olosuhteissa. Oman arjen ongelmat vaikuttavat siinä suhteessa hyvinkin pieniltä.

Ihmiskauppiasta puhuttaessa tulee ensimmäisenä usein mieleen järjestäytyneen rikollisjärjestön jäsen. Ihmiskaupassa kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus onkin suuressa ja yhä enenevässä osassa, mutta ihmiskauppiaita löytyy myös muista ryhmistä. Suuressa osassa ihmiskauppatapauksia välittäjinä toimivat uhrin tutut, sukulaiset tai jopa omat vanhemmat. Ihmiskauppa on kansainväliselle rikollisuudelle tärkeä tulonlähde ja toiminnasta syntyvät tuotot tulevat pääasiassa matkustuksen ja matkustusasiakirjojen rahastamisesta sekä uhrien tai heidän perheenjäsentensä kiristämisestä.

Ihmiskauppa ei ole yleisen käsityksen mukaan ainoastaan kaikkein köyhimpien maiden ongelma, vaan ihmiskauppaa esiintyy myös rikkaissa maissa. Ongelma kuitenkin kärjistyy köyhimmässä maissa, joissa altistuminen ihmiskaupan uhriksi on todennäköisempää. Köyhissä oloissa elävät ihmiset pyrkivät kaikin keinoin hakeutumaan parempiin oloihin, usein hinnalla millä hyvänsä. Unelmien tavoittelulla on kuitenkin käänköpuolensa, sillä aina joukosta löytyy joku, jolla ei ole niin sanotusti puhtaat jauhot pussissa. Osa ihmiskaupan uhreiksi joutuvista henkilöistä on hyvinkin tietoisia siitä mihin he ovat ryhtymässä. Näillä ihmisillä lähtö ihmiskauppiiaan mukaan on usein viimeinen, epätoivoinen vaihtoehto päästä pois köyhistä oloista.

Ihmiskaupan naisistuminen on suuri kasvava ongelma. Monissa kulttuureissa naisten saama arvostus on alhaista ja siten he päätyvät helpommin ihmiskauppiaiden kynsiin. Monien ihmiskaupan lähtö- ja kohdevaltioiden ongelma on korruptoitunut viranomaiskoneisto, jossa yksikin heikko lenkki pilaa kokonaisuuden. Esimerkiksi valtioiden rajoilla toimivista viranomaisista osa on helppo lahjoa katsomaan toiseen suuntaan ja maan poliisi saattaa tehdä yhteistyötä rikollisorganisaatioiden kanssa, eikä mahdollinen ihmiskaupan uhri uskalla kertoa todellisia tietojaan siihen liittyvien seurausten pelossa.

Ihmiskaupan torjunta lähtee asenteista ja tietoisuuden lisäämisestä. Esimerkiksi Suomeen saapuvien työntekijöiden riittävä opastus, työehtojen valvonta ja työsuojelutoimet auttavat omalta osaltaan ihmiskaupan ehkäisemisessä. Ehkäisemisen yhteydessä keskeistä on myös rikoslain tulkinta ja rikosnimikkeiden vakiintuminen niin syyttäjien kuin tuomioistuintenkin toiminnassa. Toimiakseen kaikki ihmiskaupan vastaiset toimet tarvitsevat tuekseen riittävät resurssit.

Vaikka Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa ihmiskaupan ehkäiseminen olisikin helpompaa kuin monissa muissa maissa, on myös ihmiskaupan uhrien lähtömaihin kiinnitettävä kasvavaa huomiota. Ennaltaehkäisevät toimet ovat uhrien tunnistamisen ja auttamisen lisäksi hyvin tärkeässä osassa. Laaja kansainvälinen yhteistyö onkin avainasemassa kaikenlaisen ihmiskaupan torjunnassa. Myös tietoa, tukea ja luottamusta tarvitaan taistelussa ihmiskauppaa vastaan. Laaja yhteistyö tuo voimaa, mutta on hyvä myös muistaa, että jokainen pienikin asia tuo muutoksen ihmiskaupan torjuntaan.

LÄHTEET

Amnesty International 2007-2009 [viitattu 23.6.2010]. Saatavissa <http://www.amnesty.fi/mita-teemme/tietoa-amnestysta/mita-ovat-ihmisoikeudet-1>

Europa 2007, tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä. [Viitattu 2.11.2010]. Saatavissa http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/equality_between_men_and_women/l33137_fi.htm

Franz-Koivisto, L.; Hukari, A.; Jääskeläinen, K.; Kantanen, M.; Laihia, M-L.; Nguyen, R. & Suomalainen N. 2006. Ihmiskauppa, nykyajan orjuutta. Ihmiskaupan vastustaminen kirkkojen työssä. Helsinki: Suomen ekumeeninen neuvosto. Saatavissa <http://kirkkotoimii.fi/ortaid/media/pdf/ihmiskauppa1.pdf>

Harju, A. 2010. Pahat voimat parituksen painostuskeinona. Akkusastoori 1/2010, 20-21. [Viitattu 19.6.2010]. Saatavissa http://www.vksv.oikeus.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=akkusastoori1_2010.pdf&SSURIsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1274105915852&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf

Helsingin Sanomat 2009. Lääkärit varastivat vauvoja Meksikossa. HS.fi 5.11.2009. [Viitattu 16.6.2010]. Saatavissa <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/L%C3%A4%C3%A4k%C3%A4rit+varastivat+vauvoja+Meksikossa/1135250516227>

Helsingin Sanomat 2010a. Haiti pidätti lapsia maasta vieneitä amerikkalaisia. HS.fi 31.1.2010. [Viitattu 16.6.2010]. Saatavissa <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Haiti+pid%C3%A4tti+lapsia+maasta+vienneit%C3%A4+amerikkalaisia/1135252525313>

Helsingin Sanomat 2010b. Kiina tutkii vauvojen myyntiä Pohjois-Kiinassa. HS.fi 5.3.2010. [Viitattu 16.6.2010]. Saatavissa <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Kiina+tutkii+vauvojen+myynti%C3%A4+Pohjois-Kiinassa/1135253458796>

Helsingin Sanomat 2010c. Lapsiaan kaupanneita miehiä pidettiin Romaniassa. HS.fi 8.4.2010. [Viitattu 16.6.2010]. Saatavissa <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Lapsiaan+kaupanneita+miehi%C3%A4+pidettiin+Romaniassa/1135255947696>

Ihmiskauppa.fi [viitattu 18.11.2010]. Saatavissa http://www.ihmiskauppa.fi/haetko_tietoa/toimijoiden_yhteystietoja/kansalaisjärjestöjä

Ihmiskauppa.fi [viitattu 21.6.2010]. Saatavissa http://www.ihmiskauppa.fi/haetko_tietoa/toimijoiden_yhteystietoja/viranomaisia

Ihmiskauppa.fi a [viitattu 12.6.2010]. Saatavissa http://www.ihmiskauppa.fi/haetko_tietoa/ihmiskauppa_rikoksena

Ihmiskauppa.fi b [viitattu 12.6.2010]. Saatavissa http://www.ihmiskauppa.fi/haetko_apua/ihmiskaupparaporttoija/

Ihmisoikeudet.net 2007a [viitattu 12.6.2010]. Saatavissa <http://www.ihmisoikeudet.net/ihmiskauppa/mita-on-ihmiskauppa>

Ihmisoikeudet.net 2007b [viitattu 12.6.2010]. Saatavissa <http://www.ihmisoikeudet.net/ihmiskauppa/miksi-ihmiskauppa>

- Kimpimäki, M. 2009. Haureuden harjoittajista ihmiskaupan uhreihin. Prostituution, parituksen ja ihmiskaupan oikeudellinen sääntely. Tampere: Juvenes Print.
- Kirkas, T. (toim.) 2002. Eurooppa ja ihmissalakuljetus. Helsinki: Suomen Pakolaisapu.
- Kuronen, T. 2004. Lapsikauppa kukoistaa Kaakkois-Aasiassa. Maailman kuvalehti Kumppani 4/2004 [Viitattu 19.6.2010]. Saatavissa http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/2004_4/3689
- Laakso, T. 2009. Köyhyys, ahneus ja tiedon puute vauhdittavat ihmiskauppaa. Suomen suurlähetystö, Abuja 8.10.2009. [Viitattu 19.6.2010]. Saatavissa <http://www.finlandnigeria.org/Public/default.aspx?contentid=172549&culture=fi-FI>
- Maailma.net 2006 [viitattu 15.6.2010]. Saatavissa http://maailma.net/node/153318/-/artikkelit/ihmiskaupan_reitit
- Maailma.net 2006a [viitattu 12.6.2010]. Saatavissa http://maailma.net/node/153318/-/artikkelit/mita_on_ihmiskauppa
- Maailma.net 2006b [viitattu 12.6.2010]. Saatavissa http://maailma.net/node/153318/-/artikkelit/ihmiskaupan_syyt
- Naisten Linja Suomessa ry [viitattu 31.10.2010]. Järjestöjen kannanotto ihmiskaupan vastaiseen työhön. Uhrien oikeudet tuotava keskiöön ihmiskaupan vastaisessa työssä. Saatavissa <https://www.naistenlinja.fi/sitenews/view/-/nid/28/ngid/1/>
- Negus, S. 2009. Lastani ette saa – lapsikauppa rehottaa Togossa. Maailman kuvalehti Kumppani 10/2009. [Viitattu 19.6.2010]. Saatavissa http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/2009_10/7350
- Nieminen, L. 2006. Lapsuudesta vanhuuteen, Perus- ja ihmisoikeuksien merkitys eri ikävaiheissa. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Poliisi.fi [viitattu 12.6.2010]. Saatavissa <http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/A95AE1046BA5196FC22571ED004A679A>
- Pro-tukipiste ry a [viitattu 29.10.10]. Saatavissa <http://www.pro-tukipiste.fi/yhdistys/>
- Pro-tukipiste ry b [viitattu 29.10.10]. Saatavissa <http://www.pro-tukipiste.fi/asiantuntijuus-ja-tiedotus/ihmiskaupan-vastainen-tyoe/>
- Rajavartiolaitos 2010 a [viitattu 21.6.2010]. Saatavissa <http://www.raja.fi/rvl/home.nsf/pages/226BFB5B6CC3DE26C225734F002F0182?opendocument>
- Rajavartiolaitos 2010 b [viitattu 21.6.2010]. Saatavissa <http://www.raja.fi/rvl/bulletin.nsf/vwSearchView/4F756FA85D47AD95C2257068004789E8>
- Rikoslaki 19.12.1889/39.
- Ulkoasianministeriön julkaisusarja 2005. Ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma. Helsinki: Edita Prima Oy
- Unicef.fi 2008 [viitattu 2.11.2010]. Saatavissa <http://www.unicef.fi/lehdistotiedote?id=15886148>
- Unicef.fi 2010 [viitattu 3.11.2010]. Saatavissa <http://www.unicef.fi/lapsikauppa>
- Vastuuviikko.fi 2009. Lapsikauppa – Janen tarina. [Viitattu 3.10.2010]. Saatavissa <http://www.vastuuviikko.fi/2009/mita-on-ihmiskauppa/lapsikauppa/>

Väestöliitto 2006. Tiivistelmä YK:n väestörahaston vuosiraportista (State of the World Population 2006). Kohti toivoa, naiset ja kansainvälinen muuttoliike. Siirtolaisten lisääntymisterveys kehitys- ja ihmisoikeuskysymyksenä. Helsinki: väestöliitto.

Vähemmistövaltuutettu 2010 [viitattu 12.6.2010]. Saatavissa <http://www.vahemmistovaltuutettu.fi/intermin/vvt/home.nsf/pages/79E4F53002FAEEAFC2257680002E839D?opendocument>

Vähemmistövaltuutettu 2010. Kansallisen ihmiskaupparaportoinnin kertomus 2010, Ihmiskauppa ja siihen liittyvät ilmiöt sekä ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutuminen Suomessa 9.6.2010. [Viitattu 15.6.2010]. Saatavissa http://www.ihmiskauppa.fi/files/32/Ihmiskaupparaportti_2010.pdf